

KULTÚRA

ROČNÍK XVIII. – č. 13

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

24. JÚNA 2015

Vydáva FACTUM BONUM, s. r. o. • Šéfredaktor TEODOR KRÍŽKA • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava, Mobil: 0911 286 452 • e-mail: kultura@orangemail.sk • Cena 1,50 €

Bolo vážnou chybou všetkých stredoeurópskych krajín, že sa po vyše dvadsiatich rokoch nemohli na autonómnou politiku, na zblíženie, ktoré by bolo pevným základom slobodnej a samostatnej stredoeurópskej aktivity a organizácie, nedopustiac, aby sa stredoeurópske štáty stali hračkou v rukách veľmocenskej politiky a ambícií kohokoľvek. Európa ako celok tiež nenašla v sebe nielen spoločného menovateľa, ale ani dost' síl vytvoriť solidný myšlienkový predpoklad pre vlastnú politickú koncepciu. Veľmoci od prevratu zasahovali do Strednej Európy, jedno vymáhajúc, druhému zabraňujúc, náhle cúvli a prenechali zodpovednosť dejinám. Ani by sme nepovedali, že tento aktuálny text je vybratý z článku z 26. 3. 1938. Článok bol uverejnený v českom časopise TAK, dvojtýždenníku kultúrny a politiky. Má názov nová tvár strednej Európy. Ak k tomu pridáme nie tak dávnu neúspešnú poľskú iniciatívu, v čase vstupu štátov vyšehradskej štvorky do EÚ, ktorá sa volala " Spoločne alebo jednotlivo " , tak to

Dejiny sa opakujú...

len potvrdzuje vyššie napísané ako aktuálne. Česko a Maďarsko odmietli spoločnú akciu pri vyjednávaní podmienok pre vstup do priestoru EÚ. Poľsko a Slovensko boli za. Maďarsko predviedlo svoju klasiku. Slováci škodia Maďarom. Ešte vtedy žijúci slovenský politik Zelenay perfektnou poľštinou vyvrátil tieto absurdnosti. Ale chyba zostala. Nevyužili sme túto poľskú iniciatívu, pretože stredoeurópanstvo bolo neobjavená možnosť.

Aby sme ešte spresnili, čo robil Západ, citát L'Echo de Paris 12. 3. 1938. Citujem: „Anglický mi-

STANISLAV HVOZDÍK

nister zahraničia Eden prijal kladne francúzske návrh, aby Francúzsko a Anglicko urobili v Berlíne vzhlásenie o Rakúsku. Týždeň po tom bol však tento francúzsky návrh Londýnom zamietnutý. Páni z Nemecka vedeli, že majú voľné ruky“ Nasledoval anšlus Rakúska.

Chyby sa opakujú v dejinách a platia za ne tí najslabší. Slováci a ich reprezentácie, ktoré zachraňovali v prvom Slovenskom štáte, čo sa dalo, následne nezažili poľahčujúcu okolnosť, že najprv zlyhali veľmoci. Aj v súčasnosti sa stáva Stredná Európa hračkou v rukách veľmoci. Teda konkrétni ľudia sú hračkou v rukách veľmoci. Ľudia, ktorí často užívajú nezodpovedne moc. Povedané biblicky, zamieňajú ľud Boží za ľud vládcov tohto sveta. Človek potom nie je stvorený na obraz Boží, ale na obraz konkrétnej moci. Táto moc odmieta Akvinského rozlíšenie, moc sa môže mať k dobrému, ale aj k zlému a blaženosť iba k dobrému. Teda blaženosť nespočíva v moci. Hľadajú svoju blaženosť iba v moci.

(Pokračovanie na 4. strane)

Arménska žena s deťmi na úteku roku 1899

Svet sa pred našimi očami prudko mení. Existuje dostatok dôvodov nepovažovať tieto zmeny, alebo aspoň mnohé z nich, za spontánne. Spontánne zvyčajne vyvolávajú okamžitú reakciu vládnucich kruhov, ak nezapadajú do súpisu tých plánovaných. No a o plánovaných, darmo sú negatívne, ba až desivé, a prsto buď mlčí, alebo sa ich dopady bagatelizujú. Intuícia človeka však ešte nebola umrtnená natoľko, aby sa jednotlivci nedovtipili, čím hrozia niektoré javy. Napr. taká imigrácia a kvóty povinného prijatia imigrantov do jednotlivých krajín. Keď si človek iba zbežne prezrie fotografie domnelých zúfalých utečencov, na prvý pohľad ho zarazí, že ide o prevažne športovo vyzeraúcich, vôbec nie ubiedených a vystresovaných mladíkov v najlepšom veku. Európa si vypúšťa do žíl ani nie jed, ale trhavínu. Pripomína to šialený plán na rozvrátenie zvyškov chorého organizmu, ktorý sa už aj tak potáca v horúčke a jeho hlava už odmieta podstúpiť urýchlenú liečbu, ba naopak, chystá sa na eutanáziu.

Otázka stojí aj takto: Prečo imigrantov neprijímajú USA? Multietnický kotol, v ktorom sa stáročia prevárajú národy na kašu akéhosi nového amerického

O vnútornej zrade

TEODOR KRIŽKA

etnika (?), by poľahky zvládol aj tento nápor imigrácie. Ale nie, treba nanovo kolonizovať Európu, doraziť historické národy, aby si už nikdy nespomenuli na svoju identitu, treba im pamäť poviazať pevnými nitkami kadejakých umelých ideológií, vtĺkaných do hláv doslova dvadsaťštyri hodín denne na pozadí ľubovoľnej témy.

Darmo sa Európa ohliada po Rusku, ktoré sa spamätáva z takmer storočnej genocídy podobného charakteru a opiera sa pritom o nezabudnuté, v národe ešte vždy prežívajúce zdroje identity. Nie! Nebudete sa zbierať na Východ! Východ vám nepomôže! Východ vás nezachráni! Východ podpálime tak, ako podpálime aj vás, ak sa pokúsíte strečkovať... Ruky, ktoré budú hádzať Molotovove koktejly, vytrhávať dlaždice a rozbíjať výklady, vám už privážame po tisíckach. Máte sa na čo tešiť!

Nuž tešme sa, čakajme so založenými rukami tolerantne na vlastný požiar. Čakajme, až bude ISIS stínať hlavy kresťanom na Svätopeterskom námestí v Ríme!

Asi toto nám chce povedať skupinka osemdesiatich osobností, ktoré podpísali výzvu, aby sme nepodľahli putinovskej propagande.

Nebojte sa, nepodľahneme! Len kvôli, kde budete, až vám bude horieť dom, kostol, ulica, až padne Rím, ako padol Konštantinopol! Azda k vám bude islamský zákon šaría milosrdnejší ako k nám homofóbom.

V piatok 22. mája 2015 sa v Írsku konalo referendum, ktoré v krajine podporilo sobášne homosexuálov. Zo 60,5 % zúčastnených voličov za hlasovalo 62%, t. j. asi 1,2 milióna obyvateľov a 38% bolo proti. Referenda sa v tejto krajine, kde sa asi 84% obyvateľov pokladá za katolíkov, zúčastnil vysoký počet voličov a bolo podporované všetkými politickými stranami, médiami a rozličnými iniciatívami.

Írsko, ktoré sa pokladá za jednu z krajín s najvyšším percentom katolíkov, kde donedávna ešte nemali vôbec legalizované problémy sekularizovaných krajín, si ako prvá krajina odhlasovalo nekresťanský spôsob života spoločnosti. Nikdy som v tejto krajine nebol, preto nie som kompetentný vyjadrovať sa k príčinám a dôvodom, ktoré obyvateľov Írska priviedli k tomuto nešťastnému kroku. Ale pýtam sa, čo robila írská Cirkev a jej predstavitelia, že väčšina obyvateľov, teda aj katolíkov, prišla vo svojom vnútri k takémuto rozhodnutiu?

Je známe, že o Pravde nemožno hlasovať. Ale ako môže fungovať spoločnosť, ktorá spochybňuje vlastné základy, na ktorých je stáročia budovaná? Načo je taká Cirkev, aký má zmysel, keď prestáva byť soľou a nevedie k večnému šťastiu? Kde môžu byť kresťanské hodnoty ponúkané ako model pre život, keď sa to nedá v Írsku, a zdá sa, že ani na Slovensku? Zostáva nádej, že snáď ešte kresťania v Poľsku a na Malte dokážu udať smer života spoločnosti...

Čo je príčina toho, že Cirkev v posledných desaťročiach stratila na sile i počte, nielen v nábožensky rozdelených krajinách a v krajinách s menšinovým počtom kresťanov? Mnohí zľahostajneli, niektorí ešte navonok zostávajú a vnútorne sa odčlenili. Akí boli jej predstavitelia a čo presadzovali a uprednostňovali? Nechcú presadzovať do popredia viac ľudské riešenia a neodsúvajú Božie a Ježišove riešenia do úzadia, ba do vytratenia sa? S akými ľuďmi v spoločnosti sa Cirkevní predstavitelia stotožnili, komunikovali a koho tlačili do popredia? Čo robili tzv. kresťanskí politici? Nehlásili sa k viere len pred voľbami, keď si nárokovali na hlasy kresťanov a po zvolení nepresadzovali aj postoje s kresťanstvom a vierou nezlučiteľné? Čo robili kresťanské inštitúcie a tí, ktorí v mene Cirkvi pôsobili v školách, médiách, v kultúrnych zoskupeniach, vo verejnom sektore? Boli príkladom pre iných? Kto dostal Cirkev do slepej uličky, že dnes ani mnohí kresťania, ba už ako sa zdá, väčšina z nich nepozná, alebo neberie jej učenie vážne a podľa neho sa v živote neradi? Je vôbec Cirkev schopná ešte si túto skutočnosť uvedomiť, na ňu reflektovať a hľadať účinné riešenia, ktoré by boli prínosné ako pre ňu, tak aj pre ľudstvo, je schopná byť verná Pravde, alebo vo svojom zaslepení bude pokračovať v sebalikvidácii a komplikáciách života vo svete? Nepodľahli aj mnohí jej predstavitelia tlaku nekresťanských tendencií a nebudujú vlastnú kariéru a cirkev na ľudských princípoch, z ktorej sa Boží princíp čoraz viac vytráca? Nebuduje sa vonkajší efekt, formalizmus, povrchnosť, prázdnota, a tak nastáva jej oslabovanie, až sa poháda aj tým, čo sa vybuďovalo v ťažkých dobách a v prenasledovaní? Stojí Cirkev pevne za duchovnými hodnotami, na ktorých stojí existencia sveta i zmysel života človeka? Vari si aj vnútri v Cirkvi myslíme to, čo už urobili mnohí jednotlivci, rodiny aj štáty, že Boha

Cirkev v slepej uličke?

možno vylúčiť zo svojho života, že si poradíme aj bez neho, ba budeme ešte šťastnejší?

Bez Boha je život nemožný. Takýto život môže priniesť len mnohé komplikácie, na ktoré doplatia aj mnohí nevinní a nezainteresovaní. Mnohé sa v našich životoch i v spoločnosti už prevrátilo, namiesto lásky budujeme život na princípoch egoizmu, nádej nahrádzame nepodloženým optimizmom a stále sa meniacimi prognózami a vieru vlastným názorom alebo názorom mediálne populárnych osobností. Glorifikujeme, ukazujeme a oceňujeme to, za čo by sme sa mali hanbiť a prejavy viery ukrývame, pohŕdame nimi, ba aj sa im vysmievame. Nedivme sa výsledkom, čo tvoríme a čo sejeme, to aj zbierame. Po ovoci sa dá poznať kvalita každého z nás. Treba sa pýtať, či sme pod rúškou akejsi falošnej modernosti nevyhodili a neodmietli aj obsah a podstatu našej viery. Akési

čudné experimentovanie nám prinieslo komplikácie života a ohrozenie spásy celým zástupom konzumne a egoisticky žijúcich ľudí a ohrozuje aj existenciu človeka na zemi. Namiesto riešenia príčin sa z nejakých dôvodov pokúšame riešiť dôsledky, čo nám prináša len nové bolesti a problémy. Nevie, či spoliehanie sa na iných, že ktosi Cirkvi pomôže vyjsť zo súčasnej krízy, ktorá je podľa mňa aj dôvodom mnohých stále pribúdajúcich kríz vo svete, jej napomôžu riešiť vlastné narastajúce problémy. Či by nebolo vhodné, aby Cirkev namiesto zástupných megalomanských projektov a svetských riešení a aktívnej spolupráce s tými, ktorí ju rozkladajú a ničia, našla odvahu konať pokánie a vrátila sa k ohlasovaniu zachovávať Dekalóg a Ježišovo učenie?

Aká je reč Cirkvi v dnešnom odkresťančujúcom sa svete? Kde je tá Cirkev, ktorá po stáročiach úspešne

budovala kresťanské osobnosti, rodiny, národy, spoločenstvá, rehole i štáty? Čo Cirkev buduje v posledných desaťročiach vo svete a čo v našej krajine?

Írske referendum by mohlo byť varovaním. Ak sa neobrátite a nebudete konať pokánie...

Boj proti Cirkvi pokračuje. Ba je oveľa rafinovanejší než v časoch budovania socializmu. My by sme s ním nemali spolupracovať, ani svojou nečinnosťou a vôbec nie aktívne. Môžeme sa spoliehať na prislúbenú Božiu pomoc a kráčať k večnosti, nie presadzovať svetské riešenia, vnútorné vyprázdňovanie sa, dávať prednosť materiálnym hodnotám pred duchovnými, ale žiť intenzívne s Bohom a vzájomne si byť darom. Boh svojich verných neopustí ani v najťažších skúškach. Zlyhanie môže byť len na strane človeka a pred tým by sme sa mali chrániť.

LUDOVIT KOŠÍK

Kultúra číslo 14

vyjde s dátumom 9. september 2015

Výstup na vrchol Matry už 11. júla

Tento rok sa uskutoční už šiesty ročník výstupu na najvyšší vrch pohoria Matra - Modravú horu. Výstup sa uskutoční v sobotu 11. júla.

Na vrchole sa stretne od 12.00 - 14.00 hod.

Až na vrchol (nadmorská výška: 1014 m) sa dá dostať pešo, autom aj autobusom, parkovisko je pod vrcholom alebo asi 2 km nižšie v stredisku Mátraháza. Modravá hora (maďarský názov: Kékestető) je asi 100 km východne od Budapešti. Z Budapešti do mesta Gyöngyös vedie diaľnica, potom asi 10 km obyčajná asfaltka.

Nezabúdajme, Matra patrí do trojvršia na našom štátnom znaku:

Tatra - Matra - Fatra

Takto sa vžil názov trojvršia v našej národnej pamäti. Pripomínajme si Matru aspoň raz ročne kolektívnym výstupom. Pripájame mapku trasy od Budapešti.

Za organizačný výbor Ján Čarnogurský

Rímsky historik P. Cornelius Tacitus začína svoj biografický spis *De vita et moribus Iulii Agricolae* vetou: "Clarorum virorum facta moresque posteribus tradere antiquitus usitatum - Od pradávna je zvykom zaznamenávať a odovzdávať potomkom činy a mravy slávnych mužov". Tieto slová mi prišli na um, keď mi pripadla milá povinnosť napísať zdravicu k 90. narodeninám profesora Milana Stanislava Ďuricu. Už tá skutočnosť, že sa dožíva tohto úctyhodného veku v dobrom zdraví a uprostred tvorivej práce, by mohla stačiť, aby sme zastavili pri tomto jubilejnom výročí. A keď tých 90 rokov života je naplnených toľkými záslužnými činmi (facta) a obdivuhodnými mravmi (mores), je priam závažné predložiť krátku kroniku deväťdesiatich rokov života a viac než pol storočia pedagogickej a vedeckej činnosti prof. Milana Stanislava Ďuricu na povzbudenie súčasníkov a ako nasledoviahodný príklad pre tých, čo prídu po nás.

Nám, ktorí máme šťastie počítať sa medzi jeho priateľov, ako aj všetkým čitateľom Kultúry, netreba pripomínať, že jubilant patrí medzi najznámejších súčasných historikov a publicistov. I keď názory na jeho tvorbu sa rôznia, nikto nemôže neuznať šírku záberu a hĺbku pohľadu jeho mnohostrannej vedeckej činnosti, ani mu uprieť popredné miesto v galérii slovenských historikov. Toto postavenie si vyslúžil nielen počtom a kvalitou svojich diel, ktorými obohatil slovenskú historiografiu, ale ešte viacej svojou rodoláskou, pevným morálnym postojom a vyhraneným kresťanským svetonázorom. Dá sa povedať, že všetky svoje intelektuálne schopnosti a mravné princípy premieta aj do svojej tvorby.

Narodil sa 13. augusta 1925 v Krivanoch pri Sabinove ako prvé z jedenástich detí (6 chlapcov a 5 dievčat). Eudovú školu navštevoval v rodnej obci. Stredoškolské štúdiá mal nastúpiť na piaristickom gymnáziu v Krakove v septembri 1939. No výbuch 2. svetovej vojny tieto plány prekazil a Milan Stanislav začal navštevovať strednú školu na štátnom gymnáziu v Prešove. Odtiaľ sa neskôr premiestnil do Šaštína, kde v štúdiách pokračuje na tamojšom saleziánskom gymnáziu. V r. 1943 ako 18-ročný vstupuje do rehole saleziánov Don Bosca. Noviciát si odbavoval Hronskom Sv. Beňadiku. Prvé rehoľné sľuby zložil v auguste 1944. Stredoškolské štúdium skončil na biskupskom gymnáziu v Trnave, kde maturoval v lete 1947.

Už ako stredoškolský prejavoval neobyčajné nadanie a literárne sklony. Svoje básnické a prozaické prvosenky uverejňoval v súdobej tlači (Kultúra/Nová práca, Katolícke noviny, Literárne listy, Duchovný Pastier, Saleziánske zvesti a ďalšie).

Po maturite ho predstavení posielajú pokračovať v štúdiách do Turína, svetového strediska saleziánskej rehole. Filozofiu študoval na známom saleziánskom učilisti Pontificio Ate-neo Salesiano a v roku 1950 dosiahol licenciát z filozofie. Jeho licenciátna téza sa zaoberala morálnym aspektom lásky k vlasti (*L'Eticità dell'amore patrio*, 1950) Vo filozofických štúdiách pokračoval aj ďalej a v r. 1952 bol promován na doktora filozofie. Jeho doktorská téza bola rozpracovaním filozofického štúdia rodolásky, tentokrát s dôrazom na jej psychologický rozmer (*Saggio di analisi psicologica dell'amore patrio*, 1952).

V r. 1951 vedenie Turínskej saleziánskej akadémie poverilo svojho vynikajúceho graduanta pedagogickými úlohami. A prvými jeho poslucháčmi boli jeho krajanovia, saleziánski chovanci zo Slovenska. Po r. 1950 začali totiž do Rakúska prichádzať početní utečenci z radov slovenských saleziánskych boho-

slovcov, ktorých kňazskú formáciu na Slovensku prerušila likvidácia mužských reholí (tzv. barbarská noc 13./14. apríla 1950). Títo bohoslovci svoje štúdium dokončievali v Grand-Haleux (Belgicko) a prípravny kurz filozofie v rokoch 1951 - 1952 viedol ich mladý spolubrat, vedecký asistent Milan S. Ďurica. Súčasne s kurzom filozofie Milan Ďurica pôsobil ako profesor ontológie na Saleziánskom filozofickom inštitúte v Grand-Haleux.

V roku 1952 sa Milan Ďurica vracia do Turína a pokračuje v rehoľnej formá-

anskom teologickom inštitúte v Abano Terme, neďaleko starobylého mesta Padova. V r. 1957 Milan S. Ďurica - rovnobežne s prednášaním teológie v Abano Terme - sa vracia k štúdiu, ktoré prerušil vo Viedni a začína študovať históriu a politické vedy na univerzite v Padove (*Universita degli studi di Padova*). Do tohto štúdia vkladá nielen svoj dlhodobý záujem o stredo-európsku históriu, ale svoju usilovnosť a dôkladnú znalosť svetových i slovenských jazykov. Sústredil sa predovšetkým na udalosti rokov 1938 -

kozväzkový projekt, ktorý však ostal nedokončený. Kniha sa stretla s priaznivým ohlasom v svetovej obci historikov Strednej Európy.

V roku 1961 bol ustanovený za vedúceho asistenta na Fakulte politických vied a v roku 1963 vymenovaný za profesora politických a ústavných dejín východnej Európy na Padovskej univerzite. Spočiatku pôsobil ako spolupracovník známeho talianskeho slavistu a jedného z priekopníkov slovenských štúdií v Taliánsku, prof. Artura Croniu (1896 - 1967), po ktorého pred-

vedeckých pracovníkov, členom redakčnej rady a v jednom období aj redaktorom jeho ročenky *Slovak Studies*. V súvislosti s prípravami Druhého vatikánskeho koncilu bol odborným poradcom (peritus) Pápežskej komisie pre disciplínu kléru a laikov. Pravidelne sa zúčastňoval na vedeckých konferenciách a sympóziách a kongresoch a často na nich vystupoval vlastnými príspevkami. V r. 1969 založil v Padove Stredisko východoeurópskych štúdií (*Centro di studi sull'Europa orientale*). Založil a redigoval vedeckú ročenku *Il Mondo Slavo*. Od roku 1993 do 2001 pôsobil ako profesor Cirkevných dejín na Cyrilometodskej bohosloveckej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Založil a doteraz je predsedom Ústavu dejín kresťanstva na Slovensku.

Na Vianoce 1972 ho nečakane a bez akéhokoľvek varovania postihla totálna strata sluchu. Bola to veľká osobná tragédia. Vedel sa však s týmto nešťastím hrdinsky vyrovnávať a s pomocou Božou prekonáva aj tento hendikep. Strata sluch ho nezlomila, nevyradila z činnosti, ani nezmenila tempo jeho práce.

Jeho publicistická činnosť je veľmi rozsiahla. Bibliografia jeho prác, ako ju zostavil Dr. Jozef M. Rydlo v Jubilejnom zborníku na počesť Milana S. Ďuricu (Bratislava 1995), obsahovala asi 1 700 bibliografických jednotiek. Za posledných 15 rokov sa tento počet značne rozšíril. Je pochopiteľné, že v krátkej zdravici možno zachytiť len malý zlomok tejto rozsiahlej a mnohovrstvej publikačnej činnosti. Spomeniem preto len tie najdôležitejšie diela vo vedeckých odboroch, v ktorých profesor Ďurica bol tvorivo aktívny (v piatich rečiach: taliančina, slovenčina, nemčina, angličtina, francúzština).

A. Štúdie a monografie zo slovenskej histórie

Okrem vyššie spomenutej doktorskej dizertácie sú to: *Die Slowakei in der Märzkrisse* (1961), *The Republic of Slovakia* (1961), *Dr. Jozef Tiso and the Jewish Problem in Slovakia* (1957), *La secessione Slovaca del 14 marzo 1939* (1959), *Historický pôvod a povaha slovenského nacionalizmu* (1982), *Milan Rastislav Štefánik and His Tragic Death in the Light of Italian Military Documents* (1970), *Beziehungen zwischen der Slowakischen Republik und dem Heiligen Stuhl* (1974), *The Foreign Policy of the Slovak Republic* (1983), *Slovenský národ a jeho štátnosť* (1989), *Národná identita a jej historický profil v slovenskej skutočnosti* (1991), *La Slovacchia: un breve profilo storico-culturale* (1994), *Dejiny Slovenska a Slovákov v chronologickom prehľade* (1995), *Dr. Jozef Tiso v hodnotení nemeckých Hitlerových diplomatov a tajných agentov* (2000), *Katolícka cirkev na Slovensku 1938 - 1945 v hodnotení nemeckých diplomatov a tajných agentov* (2001), *Jozef Tiso 1887 - 1947, životopisný profil* (2006).

B. Bibliografické práce:

Bibliografia Salesiana. *Opere e scritti riguardanti San Francesco di Sales 1923 - 1955* (1956), *Bibliographie critique de l'histoire de la 2eme guerre mondiale 1919 - 1939* (1958), *Histoire des origines de la 2eme guerre mondiale* (1965), *Bibliografia delle opere di Arturo Cronia pubblicate nel periodo 1921 - 1968* (1978).

C. Spolupráca

s encyklopedickými podujatiami: Vypracoval heslá o slovenských stredo-európskych osobnostiach a iných reáliách pre viaceré európske náučné slovníky, ako je: *Enciclopedia Filosofica* (22 hesiel), *Lexikon für Theologie und Kirche* (7 hesiel), *Dizi-*

Nakoľko nasledujúce číslo Kultúry vyjde až v septembri, považovali by sme za neodpušiteľné, aby sme nepozdravili nášho veľkého súčasníka, kňaza a historika, Božieho služobníka a hlbokého rodolúba prof. Milana S. Ďuricu s jeho nastávajúcim okrúhlym životným jubileom. Ďakujeme, že ste, že nám vás Pán Boh požehnal, i že ste celých osemnásť rokov erbovným autorom nášho časopisu. Mnoho rokov, šťastných rokov, pán profesor!

Zdravica

k deväťdesiatke

prof. Milana Stanislava Ďuricu

cii štúdiom teológie na tamojšej Pápežskej saleziánskej univerzite (1952 - 1956). V Turíne upútala jeho pozornosť vzácna relikvia v tamojšej katedrále, poestné turínske plátno (sindone), t. j. plachta, do ktorej podľa záznamu evanjelistov, bolo zavinené mŕtve telo Ježiša Krista. Odtlačok jeho doráňaného tela s výraznými črtami jeho tváre sú dodnes nielen predmetom úcty zbožných pútníkov, ale aj predmetom výskumu vedcov a odborníkov. Jedným z týchto bádateľov bol aj moravský lekár Rudolf Waldo Hynek (1883 - 1952), ktorého knihu o Kristovej tvári na turínskom plátne *Umučení Páně dle vědy lékařské a svatého rubáše turínského*, Milan S. Ďurica preložil do taliančiny (*L'aspetto fisico di Gesu; studio medico-religioso*, 1952). Téma turínskeho plátna natoľko fascinovala Milana S. Ďuricu, že si ju vybral za predmet svojej teologickej dizertácie (*Dr. Rudolf W. Hynek e i suoi studi sulla sindone* [Dr. Rudolf Waldo Hynek a jeho výskum turínskeho plátna], 1956). V Turíne bol 1. júla 1956 bol vysvätený za kňaza.

Po vysviacke odchádza do Viedne, kde začal študovať politické vedy. Po niekoľkých mesiacoch ho však odvolali späť do Turína a vymenovali ho za profesora morálnej teológie na Salezi-

1939 a na ich odraz v slovenskom politickom vývoji, ktorý kulminoval vo vyhlásení slovenskej autonómie v októbri 1938 a vzniku Slovenskej republiky v marci 1939. Štúdium originálnych prameňov v nemeckých archívoch mu umožnilo vidieť slovenský problém v súdobom európskom kontexte a potom kriticky vyhodnotiť a objektívne interpretovať prax a dynamiku slovenskej politiky v tieni mocného nemeckého suseda.

Doktorát politických vied (Dr. Sc. Pol.) získal v roku 1961. Jeho doktorská téza bola: *La Slovacchia e le sue relazioni con il Terzo Reich dagli accordi di Monaco all'inizio della seconda Guerra mondiale* (secondo i documenti diplomatici tedeschi editi e inediti) [Slovensko a jeho vzťahy s Treťou ríšou od Mnichovskej dohody až do vypuknutia 2. svetovej vojny (podľa nemeckých uverejnených i neuverejnených diplomatických dokumentov)], Padova 1961. Táto jeho práca v menšej úprave vyšla neskôr aj knižne, pod názvom *La Slovacchia e le sue relazioni politiche con la Germania 1938 - 1945*, Vol I. Padova: Marsilio editore, 1964) v koedícii so Slovenským ústavom v Ríme. Ako z názvu vidno išlo o zamýšľaný niekoľ-

časnej smrti sa stáva vedúcim Katedry slovenského a českého jazyka a literatúry na Filozofickej fakulte. Padovská univerzita sa potom stáva jeho trvalým pracoviskom a tam na Katedre dejín východnej Európy pôsobí až do svojho odchodu na odpočinok v roku 1997.

Ako profesor dejín strednej a východnej Európy na jednej z najstarších svetových univerzít venoval sa predovšetkým pedagogickej a vedecko-výskumnej činnosti. Za dobu svojho pôsobenia stovky študentov absolvovalo jeho prednášky a semináre. Desiatky študentov pripravovalo svoje seminárne a doktorské práce pod jeho vedením. Boli medzi nimi aj početné témy týkajúce sa Slovenska a slovenských dejín. Väčšina z nich vyšli tlačou ako osobitné publikácie alebo štúdiá a príspevky v odborných časopisoch a zborníkoch.

Okrem práce na akademickom poli rozvinul aj pozoruhodnú organizačnú a vydavateľskú činnosť. Bol spoluzakladateľom a generálnym tajomníkom Ústredia slovenských katolíckych študentov a intelektuálov (ÚSKL), členom predsedníctva a neskôr predsedom Slovenského ústavu v Ríme (SÜR), organizácie slovenských kultúrnych, najmä

onario Ecclesiastico (5 hesiel), Bibliothisches Lexikon zur Geschichte Südosteuropas (18 hesiel), Regenten und Regierungen der Welt (9 hesiel), Lexikon katolických kňazských osobností (vyššie 40 hesiel).

D. Činnosť na vydavateľskom poli:

Zredigoval a do tlače pripravil niekoľko diel slovenských a cudzích autorov, napríklad Strmeňov preklad Danteho Pekla (1965), verše proskribovaného slovenského básnika-saleziána Ferka Veka (Štefan Sandtner) Noctes et dies (1967) verše Gorazda Zvonického Len črepy... výkriky pri invázii (1968), historické dielo prof. Františka Dvorníka Gli Slavi: storia e civiltà dalle origini al secolo XIII, početné publikácie zo série Priamo najbližšie k pravde (2006 - 2014).

E. Prekladateľská činnosť:

Preložil tri knihy a niekoľko kratších prác z nemčiny a zo slovanských jazykov do taliančiny.

F. Spolupráca s časopismi:

Okrem toho že redigoval Il Mondo slavo a Slovak Studies, uverejnil mnohé štúdie, články, úvahy a recenzie vo vedeckých periodikách, v náboženských, historických a politických časopisoch. Rozsiahla je jeho spolupráca so slovenskými časopismi, almanachmi a inými právými i neprávými periodikami v zahraničí, ako bol Rozvoj, Hlasy z Ríma, Most, Jednota, Slobodné Slovensko, Černákov odkaz, Slovák v Amerike, Kanadský Slovák a s inojazyčnými publikáciami ako L'Osservatore Romano, Il nostro tempo, Lotta federalista, Slovak Studies, Slovakia, Slowakei.

Od roku 1989 sa často vracal na rodné Slovensko, kam sa v roku 1998 presťahoval natrvalo. Hneď sa aktívne zapojil do kultúrneho a politického života. Bol presvedčený, že na posttotalitnom a už demokratickom Slovensku bude môcť tak slobodne vyslovovať a obhajovať svoje mienky a vedecké názory, ako to robil predchádzajúcich 40 rokov exilu a svojho verejného pôsobenia na Západe. Jeho verejné vystúpenia sa tešili veľkej pozornosti a záujmu. Veď rozprával o veciach, ktoré sa dovtedy mohli vyslovovať iba potichu, odhaloval skutočnosti o ľudoch a udalostiach, ktoré boli dovtedy zamlčované, potláčané alebo deformované. Aby túto službu slovenskej pravde mohol ešte účinnejšie konať rozhodol sa vydať populárno-vedeckú príručku k dôkladnejšiemu a objektívnejšiemu poznaniu našej minulosti. V roku 1995 vydal prácu Dejiny Slovenska a Slovákovi chronologickým prehľadom. Kniha bola prvou svojho druhu a bola nielen potrebnou, ale aj užitočnou publikáciou. Splňala potrebu doby a bola odpoveďou na volanie tých, ktorí po 40-ročnej indoktrinácii cudzou ideológiou chceli vedieť, ako vyzerajú naše dejiny zo slovenského a kresťanského zorného uhla. Autor nahromadil a chronologicky usporiadal úctyhodné množstvo faktov od počiatku našich dejín až po súčasnosť. Ako dielo jedného človeka práca si zasluhuje úctu a obdiv a to i napriek niektorým nedostatkom, bez ktorých nie je nijaké ľudské dielo. V roku 1996 kniha vyšla v druhom vydaní a Ministerstvo školstva Slovenskej republiky ju odporučilo ako svoju účelovú publikáciu pre potreby slovenských škôl a pre učiteľov dejepisu.

Rozruch, ktorý kniha v určitých kruhoch vyvolala, bol neuveriteľný. Stala sa vari najkontroverzejšou publikáciou post-komunistického obdobia. Jeho nežičlivci a ideoví odporcovia na čele s niekoľkými historikmi zo Slovenskej akadémie vied rozvinuli proti knihe a jej autorovi ofenzívnu kampaň, pre ktorú vedeli zverbovať pozoruhodný zástup spomedzi mocných, vplyvných a bohatých tohto sveta. Takto sa im podarilo urobiť z knihy nielen celonárodnú, ale aj celoeu-

rópsku literárno-historickú kauzu. Profesor Ďurica odpovedal svojim kritikom publikáciou Priblížiť sa k pravde (1997), kde vyvracia jednu ich námietku za druhou. Vecne, pokojne a s odvolaním sa na autority, ktoré vo vedeckom svete majú svoju váhu, odhalil plytkosť ich vedomostí, ich povrchnú znalosť nielen zahraničnej, ale i domácej literatúry a ich skromnú znalosť zahraničných archívnych fondov. Zachytil ich v póze tak typickej pre marxistickú vedu: že to čo oni nevedia, to neexistuje a keď aj existuje, to už nie je veda.

Táto smutná epizóda nezanechala prof. Ďuricu v jeho práci. Tvori ďalej a od tejto trápnej udalosti vydal už niekoľko pozoruhodných a dôležitých diel, ktoré sú významným prínosom obohacujúcim slovenskú historiografickú spisbu. Jeho knihy patria medzi najčítanejšie súčasné historické diela. Jeho replika žiarlivým kritikom, Priblížiť sa k pravde vyšla v troch vydaniach, biografia prezidenta Tisu, Dr. Jozef Tiso 1887 - 1947: životopisný profil, vyšla v štyroch vydaniach a Dejiny Slovenska a Slovákovi v piatich! Toto posledné dielo vyšlo aj nemeckom preklade Dariny Vergesovej pod názvom Die Slowakei in zeitlicher Abfolge von zwei Jahrtausenden (Bratislava: Lúč, 2014).

Pozornosť si zasluhuje aj edícia Priamo najbližšie k pravde (Linea recta brevissima), ktorú založil v roku 2006. V edícii pod jeho redakciou doteraz vyšlo 38 zväzkov populárnych brožúr, ktoré "predkladajú záujemcom menej známe, kontroverzné, zamlčované a neraz falšované témy" - väčšinou historické, ale aj filozofické, náboženské a literárne.

Vychádzajú nové a prepracované vydania jeho kníh, jeho príspevky sa objavujú v kultúrnych a vedeckých časopisoch, pod jeho pohostinnou strechou sa schádzajú slovenskí intelektuáli, ktorí zmysľajú podobne ako on, aby v družných debatách zaujali stanoviská k súčasnému politickým a spoločenským udalostiam

Ale takáto aktivita 90-ročného človeka udivuje iba tých, ktorí ho nepoznajú, alebo poznajú iba krátko. Prof. Ďurica jednoducho nedovolil, aby ho zastavili prekážky a odstráňli protivníci. Ako pevným odhodlaním premohol nevýhody, ktoré so sebou prináša bremeno hluchoty, tak prekonáva aj obmedzenia, ktoré so sebou prináša bremeno rokov. Pripomína mi to stretnutie s jedným austrálskym podnikateľom, otcem môjho priateľa. Na oslave jeho osemdesiatky zaznelo mnoho prítokov a pozdravov a keď prišiel rad na ne reagovať, povedal asi toto: „Mnohí z vás predniesli o mne pekné reči, za ktoré vám ďakujem. Vo viacerých z nich bola zakódovaná otázka, prečo neodchádzam na odpočinok, nejdem na dovolenkové túry po svete, nepustujem ruže, nechodím hrať golf. Vyslovili obdiv, že mi staroba neprekáža v robote. Nuž dovoľte, aby som vám krátkosti odpovedal: Pracujem ďalej, lebo práca, ktorú robím, ma baví a som v nej šťastný. A pokiaľ ide o starobu, to nie je vec rokov, ale postoj človeka k nim. Starý si vtedy, keď necháš druhých, aby rozhodovali o tom, o čom môžeš rozhodovať ty.“

Veru tak; čas sa nedá zastaviť, starobu nemožno zakázať, ale nemusí sa prijímať s pasívnou rezignáciou. Je požehnaním dožiť sa vysokého veku a kým zdravie ako-tak slúži a sily stačia, bolo by priam hriešne hľiviť v nečinnosti a žiť v minulosti. Nášmu jubilan-tovi to netreba pripomínať, lebo on nám ukazuje, ako urobiť bremeno rokov ľahkým a znesiteľným. Prosíme Všemohúceho, aby ho na tejto ceste naďalej udržoval v dobrom zdraví a zahrnul svojím požehnaním.

Ad multos felicesque annos, amice carissime!

FRANTIŠEK VNUK

Dejiny sa opakujú chybami, alebo Súčasnú zabúdanie na minulosť

(Pokračovanie z 1. strany)

Občan na Slovensku už celé desaťročia nepozná, čo je to slušné zaobchádzanie. Nemá sa s čím porovnať. Proletarizuje ho to. Mentálne prostredie je ničené bulvárom a dozorcovia nad občanmi útočia na slobodné uvažovanie. Na hľadanie pravdy. Čo by sa stalo, ak by na Slovensku zazneli takéto myšlienky, citujem: „...rozvod a homosexualita sú ospravedlňované láskou. Ak je sňatok založený na milostnom cite, jeho ochladnutie legitimizuje jeho zrušenie a „nová“ láska legitimizuje nový zväzok. Homosexuálne praktiky sa ospravedlňujú preto, lebo milostné city, ktoré sa pri nich prejavujú, sa dajú ťažko odlišiť od citu, ktorými sú priťahovaní príslušníci opačných pohlaví. V tomto kontexte je veľmi dôležité, že reč cirkvi vylučuje zo slova láska akúkoľvek dvojkosť. Lebo toto slovo, ako hovorí encyklika, je pošípené. Má sa tým lepšie pohnúť ľudským srdcom, majú sa lepšie vyjadriť emócie a potom je tak ľahko sa obísť bez myslenia. Slovo láska zažíva infláciu, ktorá často hraničí s obscenialitou, lebo ho vyslovujú krajne nespôsobilé ústa.“ Na inom mieste môžeme čítať: „komunizmus ľudia brali ako nepravdu, preto hľadali pravdu. V demokracii sa stala pravda bezvýznamnou. Zbežvým znejúce sa rozličnosťou mienok. Je redukovaná, prekrytá rozličnosťou mienok, všetky sú správne a človeka prekvapuje potom vnútorné prázdno, ktorým trpí. Na inom mieste sa zasa píše: demokracia vystúpila zo svojho politického rámca. Účinky povolenia demokratického princípu mimo jeho pôvodnú doménu boli veľké. ...Je to výrazné oslabenie autority, ak nie vymiznutie, legitimity všetkých názorov, vyprchania spoločenských morálnych pravidiel. V dôsledku toho nastáva všeobecné šírenie relativizmu. Demokracia sa stáva náboženstvom, prijíma jeho zafarbenie vo chvíli, keď odstraňuje akúkoľvek odlišnosť medzi ľuďmi. Demokracia ako nové náboženstvo nechce rozlišovať medzi mužom a ženou, hetero a homosexuálom, občanom a imigrantom, učiteľom a žiakom, duševným zdravím a nemocou. Čo by stalo, ak by na Slovensku takého úvahy zazneli. Bol by to zázrak, pretože mnoho talentov sa stratilo v rukách súkromných majiteľov médií. Ak aj zaznelo v slobodnej tlači, ozve sa kosi dokonca v parlamente a napadne tieto slobodné noviny. Nasledujú nadávky ako klérofašita, boľševik, nedemokrat, spiatocník. Chýba nám sloboda a pravda.

Tieto a iné myšlienky sú od francúzskeho historika a filozofa A.

Besancon a jeho publikácie Sloboda a pravda. Na Slovensku a myslím aj v Strednej Európe platí prax Západu - povedať iba časť pravdy o tom, čo udržuje civilizáciu. Už knieža Rastislav toto postihol, keď píše cisárovi Michalovi III. „Pošli nám, vladáru, učiteľov, čo by nás vyučili celej pravde.“ Aj dnes ide znova o to isté, v iných historických podmienkach. Poukazuje na ne Zakaria, americký publicista indického pôvodu, v knihe Amerika a poamerický svet. S nostalgiou píše o USA, kedy sa šírili do sveta obchodom a spôsobom života. Hoci boli vojenská mocnosť. Dnes sa šíria mocou a šírením nepokojov. Akoby z nejakého chaosu mal povstať nejaký nový svet. To nevestí nič dobré. Vzbúrenci, radikálni revolucionári, ktorých pohltila vlastná vášeň, pre ktorú hľadajú ospravedlnenie príslubom raja opäť už tu na zemi. Vyvíjajú radikálne revolúcie. Ale dali by sa tu modifikovať slová E. Przymwara, keď píše o utekani pred Božím milosrdenstvom po ochranu vlastného zákona. Píše o úteku medzi múry zákona. Ale môžeme povedať, že zákon tvrdne, vylučuje mnohých. Kto je mimo tohto raja, je kontrarevolucionár. Symptóm Rousseaua, kedy jeho deti vychovával sirotinec, zatiaľ čo ich otec hlásal človeka dobrego od prírody, ktorý nemá v uzlíku žiadne zlo, sa šíri ďalej. Uteka sa pod zákon prírody.

PERSONALIZMUS A STREDOEURÓPSKA VZÁJOMNOSŤ

V tomto organizovanom chaose je Stredná Európa veľmi slabá vo vedomí si seba samej. Len pomaly nahliada do toho, čo všetko udržuje civilizáciu. Čo tvorí stredoeurópanstvo, sa dá nájsť prostredníctvom filozofie personalizmu. Dôležitý aspekt popisuje poľský filozof Bartnik v rovnomennej knihe Personalizmus. Píše, a to myslím platí o Stredoeurópanoch všeobecne, nielen o Poliakoch, že svojou osobou vedia vyjadriť tak kultúru ako aj náboženstvo. Nie je to samozrejme. Môžeme vidieť blízkovýchodné udalosti, kde populácia vie vyjadriť svojou osobou iba náboženské. V tom prípade moslimské náboženstvo. Ako upozorňuje Bartnik, náboženské sa potom stáva iracionálne a v ďalšom krutú. Ale z obdobia totality poznáme snahy, kedy sa kultúra chcela vyjadriť bez náboženského. Degradovala a primitívne sa vydávalo za kultúru. Bola vulgárna a násilná. Aj západný človek vo svojej pýche na

technológiu odmieta vzťah kultúry k náboženskému a výsledok je nový typ imperializmu, ktorý chce triumfovať zničením kresťanských hodnôt. Tolerancia prestáva byť politickou kategóriou a stáva sa podobne ako demokracia novým náboženstvom. Západný občan stratil zmysel pre svätosť. Pre pojem Boha. Hľadá iba pohodu, ktorú si zamieňa za pokoj.

TRI SFÉRY KULTÚRY A STREDOEURÓPANSTVO.

Stredoeurópsku vzájomnosť môže vyjadriť personalistické chápanie kultúry, ako ju popisuje Bartnik, tromi sférami. Materiálnou sférou, sférou civilizácie a sférou duchovnou. Materiálna sféra je zrejme. „Mat“ nemá pohľovať „byt“. Sféra civilizácie, ktorá vytvára inštrumenty, nástroje, dnes systémy, ktoré pomáhajú riešiť problémy, majú svoje normy, ale ich normy nie sú hodnotami. Iba zabezpečujú fungovanie. Človek má ťažkosti sa emancipovať k vlastnej existencii, má ťažkosti tvoriť sféru svojej duchovnosti. Systémy angažujú psychické. Často ho preťažujú, ale nerozpoznávajú duchovné potreby. Nerozpoznávajú celého človeka. V júli 2014 na infarkt zomrel 52-ročný elektrikár, pracoval v USS. Nariadili im chodiť do práce na piatu ráno. Po ročnej nezamestnanosti v zlom prostredí nevydržal. Pri ceste k starému autu, ktorým dochádzal k električke, zomrel. Našli ho po dvoch hodinách. Jeho syn pozeral z okna a volal mame: vidím z okna - na druhú ulicu prišla sanitka. Mama hovorí - niekomu sa čosi stalo. Nevedeli, že to bol ich otec a manžel. Nie každý takto umrie, ale taký strojový, neosobný systém kalí ľudí postupne. Nie sú to Američania, ktorí takto nezmyselne prítvrdzujú, ale domáci, vlastným, domácim robia život neznesiteľným. Ale systém ich tak nastavuje. Nenaučili sa tomu čeliť, iba podliehať. Ľudia znova odchádzajú do emigrácie, tí starší do svojho vnútra. Nikto nechce nikoho poznať a tí mladší reálne odchádzajú do zahraničia. Nielen na Slovensku. Z Rumunska odišlo 6 miliónov ľudí. Oproti 25 miliónom obyvateľov predtým má teraz Rumunsko iba devätnásť miliónov obyvateľov. A so Slovenskom to nie je inak.

Tento mesiac sme požiadali o smetnú nádobu z plastu, je ľahšia. Robotníci, ktorí robili rozvoz, spomínali. Spomínali, ako to bolo dávno, keď boli technické služby mesta, ako sa vedeli podriadení a nadriadení porozprávať. Teraz je každý iba vec, ako každá iná. Je dobre, že cítia aj túto zmenu, že to nie je diskusia len o plate 400, semtam 500 eur mesačne pred odchodom do dôchodku. Akciovka sa stará iba o

svoje akcie, nemá vzťah k vlastníctvu a ľuďom.

Uniká skutočnosť. Všimnime si tento text: Programové delidlo na pravici a ľavicu neobstojí. Pod pláštikom pravičiarstva sa neskrýva nič iné, iba to, aby politika dala za pravdu vrstvám hospodársky silným. Ľavici sa vyčíta, že sa chová ako pravica. To je text z roku 1938. Môžeme dodať ľavicárstvo sľubuje slabým vrstvám nápravu. Ale tá neprichádza. Ale pravicovo-ľavicový konflikt už nemá vzťah ku skutočným problémom, nerieši ich. Liberálna črta je v určitej miere aj výsledkom disponibilít osobnosti človeka, podobne ako konzervatívna črta je výsledkom istých dispozícií človeka. Ale práve preto aj to liberálne so zmyslom pre zmenu a variabilitu vzťah ku skutočným problémom, nerieši ich. Obidve tieto charakteristiky človeka sú v kríze.

Neustále zdôrazňovanie pochoopenia, otvorenosti na dialóg, rešpektu voči druhým, tolerancii, ktorá už núti k súhlasu, má svoje hranice, ktoré sa nerozlišujú. Myslím, že pre krízu liberalizmu a konzervativizmu. Ale aj biblické príkazy sú vo vzťahu k situácii, čo sa nerozlišuje. Besancon myslí tým na Francúzsko. Ale je to aktuálne aj v Strednej Európe, ak nemá opakovať chyby Západu. Ak sa má prekonať sebeckosť pri pomáhaní azyllantom, potom áno, ale je to zase o niečom inom, ak pozorujeme, ako píše „masovo militantné usadzovanie sa iného náboženstva vo chvíli, keď je vlastné zmätené“. Navyše možno pozorovať aj v tejto súvislosti, ako uvádza A. Besancon, že revolucionári už dávno prišli na to, že sociálny konflikt a následne revolúcie nie sú také efektívne pri ničení nenávidenej spoločnosti, môžeme spresniť s kresťanskými koreňmi, ako imigrácia a imigračné vlny. Ten pestovaný chaos pomáha vyvolávať imigračné vlny. Ale nazdávam sa, že Ukrajina je príkladom, keď ani sociálnym konfliktom tí radikálni revolucionári neopovrhnu. Dá sa očakávať, že imigrácia ako znak „pokroku“ príde až v druhej vlne. Je iluzórne, píše, očakávať, že takto implantovaný islam bude mať dôsledky „v pokroku, v dobrých vzťahoch a svornosti“. Kladie otázku, kto vlastne potrebuje milosrdné a zachraňujúce správanie a odpovedá, že kresťanstvo. Zdá sa, že pribúda Stredoeurópanov, ktorí uvideli problém. Prestávajú opakovať Západ ako mantru a zakladajú. Nepochybné stredoeurópanstvo si potrebuje zachovať kvalitu, keď občania ešte vedia svojím životom vyjadriť tak náboženské ako aj kultúrne. Napriek masívnej propagande, aby na to zabudli. Ale to chce nové angažované správanie sa zodpovedných. Len tak spoločne, stredoeurópskou vzájomnosťou, sa dá zabrániť tomu, aby západ zase „necúvol“ ako v čase, keď mu Stredoeurópania verili. Následne boli vydaní napospas nacizmu. Neskôr komunizmu. A teraz hrozia následky relativizmu.

Na Západe sa však o tom už píše. Chcel som na to poukázať ako na líniu európskeho porozumenia ku ktorému má prispieť aj stredná Európa svojou kultúrou, ktorou má čo západu povedať.

STANISLAV HVOZDIK

Iste bude sklamaním pre čitateľa, ktorý by z otázky článku mohol usúdiť, že aj my sa tu pokúšame pridať k tým historickým ochotníkom, čo v uplynulých týždňoch či už aj mesiacoch prichádzali so „svojou troškou do mlyna“, kde sa premieľali jalové správy o tom, „kde leží Metodov hrob“! Všetci tieto „odvážlivci“ sa totiž neunúvali zdržiavať sa konštruovaním možných otázok, čo by z praktického ohľadu bolo ako-tak ešte akceptovateľné, ale oni išli ako na hotovú vec, akoby sa aj intenzívnym chcením dala dosiahnuť pravda. A práve v tomto prípade sa nám do pera natíska skôr to známe a oprávnenejšie zvolanie, „Kde leží naša bieda?“, ako to v Orle tatránskom z roku 1847 (v prílohe ku vtedajším Slovenským národným novinám) vyslovil Ľudovít Štúr, náš tohtoročný „dvojtý jubilat“.

No čo sa týka miesta posledného odpočinku nášho arcibiskupa Metoda, už sme sa aj my vyslovili, a to v štúdiu Ekumenické podmienky a plány solúnskej misie, ktorá vyšla ako doplnená verzia pôvodnej štúdie z KULTÚRY, roč. XVI, č. 16. Táto rozšírená verzia pôvodne mala vyjsť vo vlašajšom dvojčísle Slovenských pohľadov, ale na zásah vedúcich matičných historikov, a to Petra Mulíka a Richarda Marsinu ju bratislavská redakcia SP stiahla z plánu. Autor ju potom vydal vlastným nákladom, doplnenú aj o ruskú verziu ako cyrilometodský bulletin pod názvom Misia zo Solúna. Problém, ktorý v tejto súvislosti prichádza do úvahy, vyplýva z prvej opozičnej reakcie prof. Richarda Marsinu, ktorý ako predseda edičnej rady Historického zborníka MS bol už aj proti uverejneniu prvej podoby tejto štúdie, ktorá si nedávala za cieľ komplexne dotýkať sa cyrilometodskej problematiky. Išlo vtedy len o rozšírenie úvodníka Katolíckych novín, v ktorom autor tejto štúdie v rokoch 1992-1995 ako ich šéfredaktor rozviedol základnú myšlienku tohto úvodníka, že solúnska misia nevznikla len na podnet známeho listu kráľa Rastislava, pretože to mohlo byť v pláne týchto solúnskych bratov ešte skôr, než byzantský cisár Michal III. dostal spomenutý list so žiadosťou o vyslanie kresťanských učiteľov na Veľkú Moravu, ktorí by ovládali reč ľudu. Cieľom týchto misionárov bolo ustanovenie tretej cirkevnej provincie s osobitnou liturgickou rečou, v tomto prípade slovanskou, na vyvažovanie stability Univerzálnej

cirkvi, keď už medzi vtedajšími dvoma provinciami - rímsko-laticinskou a byzantsko-gréckou často vznikali nebezpečné nezhody. Profesor R. Marsina mal vtedy hlavnú výhradu proti tomu, že v článku bol do negatívneho svetla postavený franský benediktínsky mních Wiching, a to najmä pre jeho nepriateľský postoj voči Metodovi, z čoho pochádzali jeho obviňovania arcibiskupa Metoda, že podlieha poverám (superstitionibus)!

No R. Marsina s vykreslením takéhoto profilu Wichinga nesúhlasil s odôvodnením, že sa on pred svojimi zahraničnými pri-

JUR CHOVAN-REHÁK

Kde leží Metodov hrob?

telmi nezhodí, aby štúdia s takýmto odsúdením Wichinga mohla vyjsť v matičnom zborníku. To sa však ešte na Slovensku nevedelo, čo o Wichingovi zverejnil francúzsky historik A. Lapôtre, ktorý už v roku 1895 publikoval správu o tom, že keď sa v Ríme r. 882 riešila kauza Wichingových udaní proti arcibiskupovi Metodovi, Wiching si odnášal z Ríma falošnú bulu, ktorú si tam dal podkupne vyhotoviť o tom, že pápež Ján VIII. na záver vypočúvania spomenu- tejkauzy jeho vymenoval za arcibiskupa, čo bola nehorázna lož. Lebo práve Metod po priaznivom skončení vypočúvania dostal od pápeža pravú bulu (nomokanon), potvrdzujúcu jeho arcibiskupský úrad. No je dosť možné, že Wiching práve v tomto čase si už odišiel prevziať svoju falošnú bulu, a tak možno ani nevedel, že v jeho neprítomnosti Metod dostal pravú. No a keď sa Wichingovi spoločníci dozvedeli, že Metod pri návrate na Moravu sa rozhodol ísť cez Chorvátsko, to umocnilo Wichingov diabolský plán predbehnúť Metoda a zvolať ľud, aby zideným oznámil, že pápež nie Metoda, ale jeho ustanovil za hlavu administratívne novo zriadeného arcibiskupstva. A k tomu aj historik A. Lapôtre poznamenáva, že keď to ľud počul, plakal a smútil, lebo arcibiskupa Metoda moravský ľud miloval.

Ale keď sa na Moravu vrátil aj arcibiskup Metod s pravou bulou, zrejme po búrlivom dokazovaní a vyvracaní Wichingovej lži, Metod napokon obhájil svoju pravdu, čo malo za následok, že Wiching musel pre tento vierolomný podvod Veľkú Moravu opustiť. No v tejto súvislosti sme v spomenutom bulletine uviedli, že keď sa Wiching presvedčil o vrúcnom vzťahu moravských Slovanov k Metodovi, ľahko mohla v ňom skrsnúť ďalšia diabolská myšlienka, že ak sa má na Morave úplne zlikvidovať solún-

ská misia, rozhodol sa za priaznivých okolností tajne zlikvidovať i Metodovu mohylu, a tak pre metodovskú opozíciu odstrániť aj živienie jeho nebezpečnej posmrtnej úcty. A na také okolnosti nebolo treba dlho čakať, keď rímska svetská zbohatlícka luza, ktorá vtedy ovládla pápežskú kúriu a akoby na bežiacom páse rozhodla sa vraziť jej neústretných pápežov.

Ako prvého to postihlo pápeža Jána VIII., ktorého otrávil, keď sa dozvedeli, ako sa v roku 882 skončila kauza Wiching a o potvrdení Metodovho arcibiskupstva. Rovnaký osud po pol-

taký, že telo odsúdeného mŕtveho pápeža hodili do Tibera!

Táto skutočnosť môže dostatočne vyvrátiť tie naivné tvrdenia, že Metodovi žiaci odniesli bezduché telo arcibiskupa Metoda buď do Ríma alebo na Devín. Tej devínskej verzii by sme sa ani nemohli veľmi čudovať, lebo bol to iba prejav tzv. „zbožného želan- nia“ (pii desiderii) tých, čo sa ani veľmi nekasajú svojou odbornou historickou reputáciou. O to viac však prekvapuje tvrdenie citovaného už P. Mulíka o tom, že telo arcibiskupa Metoda z Moravy utekajúci jeho žiaci odniesli do Ríma, aby ho uložili k pozostat-

kom svojho brata, ako to bez rozmyslu uverejnil v SNN. Veď ak by to mala byť pravda, či by si táto rímska luza nebola zgustla na podobne mŕtvom tele arcibiskupa Metoda, ako to urobila s mŕtvym telom pápeža Forméza, keď viacerí Metodovi žiaci nižšieho spoločenského pôvodu mali dosť starostí so sebou, ako uniknúť pred pomstou, aby ich citované revanšistické živly nechtyli a nepredali do otroctva?! A iste bolo by zaujímavým zistením, keby nám spomenutý matičný historik vysvetlil, ako sa Metodovým žiakom technicky podarilo uskutočniť taký zdĺhavý a ťažko predstavitel'ný prevoz exhumovaného tela svojho učiteľa do Ríma bez toho, aby si to všimli spomenutí vládcovia Ríma?

Stalo sa to až po voľbe pápeža Štefana V., ktorý však z obavy o svoj život bál sa pápežský úrad prevziať, a preto sa vo svojom rímskom byte zabarikádoval. Úrad potom napokon prevzal na kráľovské uistenie, že on sám sa zaručuje za jeho bezpečnosť, čomu Štefan V. asi veľmi neveril, a sám sa pričínal o svoju bezpečnosť tým, že vládcom vtedajšieho Ríma s možnou spolupracou z Moravy vypudeného Wichinga sa rozhodol ponechať voľnú ruku. V našej štúdiu sme to zdôvodnili poukazom na to, že rozhodujúce dva listy akoby Štefana V., a to kráľovi Svätoplukovi a svojim dvom legátom Jánovi a Štefanovi, majú výrazne odlišný charakter, formálny aj vecný, veľmi sa líčiaci od tých ďalších listov tohto pápeža, keď už pominulo nebezpečie útoku aj na jeho život. Lebo práve na základe týchto dvoch listov sa uskutočnila likvidácia metodovskej cirkevnej provincie, o čo vtedy v podstate išlo. Ale čistky v Ríme pokračovali a ako ich ostatný prejav bolo zúčtovanie aj s pápežom Formózom, lebo zbohatlícka rímska občianska luza mu nevedela odpustiť, že práve jeho pričinením sa bulharské kresťanstvo dostalo pod jurisdikciu Byzancie, čo pravda nebola. Ale neslýchaný spôsob, ako sa títo noví vládcovia Ríma rozhodli zúčtovať s už pochovaným pápežom Formózom, dokresľuje skutočnosť, že nad telom tohto exhumovaného pápeža prebehol súdny proces ako najpravdepodobnejšia pomsta za to, že dežmové poplatky bulharskej cirkvi neplynuli do rímskej kasy, ale byzantskej! A záver tohto súdneho konania bol

Napokon zamyslime sa ešte nad tým, či by nebolo užitočné aj pre citovaných historikov, keby boli zaujali stanovisko k našim vývodom, ktoré sme po uplynutí tisíc stotridsiatich rokoch vyniesli na svetlo z doteraz len jalovo obmieľaných listov kvázi pápeža Štefana V., teda bez toho, žeby sa tu bol niekto odvážil vyjadriť sa k ominóznosti týchto spomenutých dvoch kontroverzných listov, pripisovaných pápežovi Štefanovi. Pre nich bolo vari jednoduchšie využiť svoje dispozičné právo zamedziť publikovanie takýchto vecí v matičnom periodiku, aby nebudaj nevyšla na povrch ich odborná insufficiencia! Či vari by si títo páni želali, aby sa niekto odvážil pustiť do týchto listov až po uplynutí ďalších tisícrokov?!

Ale keďže my tu nechceme produkovať len jalové dedukcie, nedá nám, aby sme v tejto súvislosti nepripomenuli slová evanjelistu Lukáša, ktoré vyslovil v 11. kap. a v 52. verši svojho Evanjelia na adresu podobných biblických nešťastníkov: „Beda vám, zákonníci, lebo ste vzali kľúč poznania! Sami ste [k nemu] nevošli, ale tým, čo vojsť chceli, ste zabránili.“

Roku 2015, v roku smutného stého výročia arménskej genocídy, keď pápež František oficiálne uznal vyvraždenie Arménov za holokaust, vydáva nemecký historik a vatikanista Michael Hese-mann knihu o genocíde Arménov. Zmieňuje v nej i celkové vyvražďovanie kresťanov na Blízkom Východe, pričom arménska genocída tvorí predobraz dnešných udalostí. Arménsku genocídu popisuje v širšom kontexte postupného vyhladzovania kresťanov na území Osmanskej ríše, ku ktorému dochádzalo na konci 19. storočia. Vychádza z dokumentov vatikánskych archívov, ktoré odhalili hrdinskú pomoc viacerých katolíckych biskupov ich prenasledovaným bratom, ako aj nečinnosť a zlyhanie európskej diplomacie, ktorá o holokauste Arménov vedela. Dobová bezradnosť a ľahostajnosť sa až príliš podobá na dnešnú situáciu, keď v krutom prenasledovaní a mučení ako praví nasledovatelia Krista umierajú kresťania na Blízkom Východe.

ÚVOD:

„KTO SI DNES SPOMENIE NA GENOCÍDU ARMÉNŮV?“

(...) Tento výrok Adolfa Hitlera, či už je apokryfný alebo nie, je kľúčom k pochopeniu nasledujúcej knihy. Správne totiž objasňuje, prečo nesmie byť nikdy genocída z roku 1915 zamlčaná a popieraná, a najmä - prečo nesmie byť nikdy zabudnutá.

Genocída Arménov, stručne nazývaná i „armenocída“, je matkou všetkých vyvražďovaní obyvateľstva. Táto „praktická katastrofa 20. storočia“ je práve tak neoddeliteľne spätá s Prvou svetovou vojnou, ako je holokaust Židov spojený s Druhou svetovou vojnou. Táto genocída slúžila ako vzor nielen vyhladzovaciemu úderu Nemcov na Poliakov, ale omnoho očividnejšie i „konečnému riešeniu židovskej otázky“, hoci v onen augustový deň roku 1939 ešte Hitler nechcel generálov zasvätiť do svojho plánu. To sú i slová nikoho menšieho, než nositeľa Nobelovej ceny za mier z roku 1986, Elieho Wiesela, ktorý prežil Osviečením a ktorý sa už pred 65 rokmi zmienil vo svojej brožúre v jazyku jidiš o „holokauste pred holokaustom“, čím ako prvý poukázal na súvislosť medzi armenocídou a shoah.

Podľa vzoru arménskej genocídy sa začali všetky ostatné holokausty 20. storočia - nielen turecký masakr na kresťanských Aramejcoch (Asýřčanoch) s asi 300 000 obeťami (1915-1917) alebo vyhnanie Grékov z Malej Ázie a Pontu, ktorého sa dopustili Turci, kde prišlo o život až 500 000 ľudí vo vynútených pochodoch cez vyprahnuté pohoria Anatólie či počas cielených masakrov a masových popráv. A taktiež i genocída Hutuov kmeňom Tutsiov v Burundi (1972, 250 000 obeťami) a následný „revanš“ - genocída Tutsiov, ktorú spáchal kmeň Hutuov v Rwande (1994, takmer milión obeťami). Áno, kronika krutosti sa nekončí s príchodom nového tisícročia. Dochádza možno nie ku genocíde, ale k systematickému vyhánaniu kresťanov v „oslobodenom“ Iraku, o ktorý sa pričínili Američania. Počet kresťanov v Iraku klesol v priebehu jedného desaťročia z 1,5 milióna na menej než 300 000! Teda aspoň taký bol ich počet na začiatku roku 2014, ešte pred besným teroristickým jednotkami Islamského

štátu, ktoré hrozia dokonáním tohto „diela“. Ak aj už medzi rozhádanými skupinami sunnitov a šiitov „neveriaci“ (podľa definície všetkých nemuslimov v Koráne) neželaní, tak u salafíjskej ISIS sa prenasledovanie rozšírilo aj na šiitov, alavítov, Kurdov a jezídov.

Vláda teroru nastala i v Sýrii, ktorá je považovaná za kolísku kresťanstva, veď už len v časoch obrátenia svätého Pavla, teda tri roky po Ukrižovaní a Zmŕtvychvstaní Ježiša, sa nachádzalo v Damašku prekvita-

ského obyvateľstva a skonfiškovali ich majetok. Celá mestská štvrť tak zostala „očistená od kresťanov“. Keď islamisti v máji 2014 z Homsu odťahli, zanechali krajinu v troskách. V januári 2014 taliansky denník La Stampa hlásil, že islamské ozbrojené jednotky v severnej Sýrii sú namerané proti arménskym kresťanom. Objavili sa správy o ukrižovaniach, popravách či útokoch kyselinami na chrámy a nútených konverziách na islam. Na internete sa šírilo video ukazujúce starého Arména, očividne

Als ein Gespräch von Krieg und Kriegsgeschrei, Wenn hinten, weit in der Türkei, die Völker aufeinander schlagen...

Slová, ktoré vložil nemeckému malomeštiakovi do úst Johann Wolfgang von Goethe v diele Faust publikovanom roku 1808, názorne ukazujú, ako ľahostajne sa stávali Európania až do 19. storočia k osudu Arménov „tam ďaleko v Turecku“. Arméni boli prijímaní podobne ako Židia, najmä ako roztrúsený národ

väčšinu gregoriánskych Arménov prejavovali len malý záujem. Nanajvýš taký, že od nich chceli dosiahnuť uznanie pápežského primátu.

Arménska otčina z oboch strán Araratu sa však zdala Európe vzdialená a zabudnutá. A tak boli nutné až viaceré vojny a povstania, aby si v našich končinách uvedomili, že na východe Osmanskej ríše sa nachádza kresťanský národ, ktorý zotrváva v najťažších podmienkach, dokonca za cenu vlastnej krvi, verný svojej viere a kultúre.

MICHAEL HESEMANN

Arménska genocída

Nezverejnené dokumenty tajného archívu vo Vatikáne o najväčšom zločine Prvej svetovej vojny

júce kresťanské spoločenstvo, ktoré bolo založené pravdepodobne hneď po udalostiach Zoslania Ducha svätého. Počas sekulárneho Assadovho režimu žilo v Sýrii asi 2, 2 milióna kresťanov, ktorí tvorili asi 10% obyvateľstva. Kresťania boli členmi vlády i parlamentu. Nemuseli sa skrývať v kostoloch, ale viedli slávnostné procesie v otvorených uliciach. To sa však zmenilo roku 2011 s nástupom „Arabskej jari“, ktorá sa stala zimou kresťanstva, a v celej zemi vyvolala krvavú občiansku vojnu. Najprv bojovali džihádisti so západo-demokraticky orientovanými rebelmi, potom sa načisto ku kormidlu dostali islamisti a bojovali proti prezidentovi Assadovi. Podporovaní Tureckom, Katarom a Saudskou Arábiou začali medzičasom kontrolovať celý sever zeme, kde sa nachádzajú i mestá Homs a Aleppo s mnohopočetným kresťanským obyvateľstvom. V marci 2012 alarmovala svetovú verejnosť sýrsko-ortodoxná Cirkev, najväčšia konfesia v krajine: v Homse prebiehajú „etnické čistky voči kresťanom“. Podľa vyjadrenia jedného z jej biskupov vyhnali z mesta islamskí členovia brigády Faruq Slobodnej sýrskej armády (muži, ktorých považuje Západ za „umiernených rebelov“) vyše 90% kresťan-

hlavu rodiny, donúteného pod nátlakom odriekať pred moslimským predstaveným moslimské vyznanie viery. Keď to o deň neskôr odvolal, bol prehlásený za odpadlíka od viery, ktorého majú moslimovia právo zabiť spolu s celou jeho rodinou. „Duch arménskej genocídy z roku 1915 sa vracia“ - uvádzali noviny. Odvtedy sa situácia dramaticky vyhorila a čitateľovi tejto knihy iste pripadá, akoby mal deň - s navlas rovnakou presnosťou sa krutosť, ktorých sa dopustila teroristická vláda ISIS-u s celou jej neľudskou brutalitou, podobajú na to, čo sa dochovalo z čias genocídy v rokoch 1915/1916. Aké príznaky, že jednotky ISIS práve 21. septembra 2014, v deň arménskej nezávislosti, v meste Deir el-Zor (tiež: Zor), v Osviečením tohto ťažkoskúšaného národa, vyhodili do vzduchu chrám, ktorý bol postavený ako pamätník armenocídy. Islamský štát sa teda stal nasledovníkom vtedajších vrahov.

Duch roku 1915 sa teda bude vracaeť tak dlho, kým sa ho len budeme snažiť potlačiť. A práve to robí túto tému takou aktuálnou. (...)

POD BIČOM POLMESIACA

„Nicht Besseres weiß ich mir an Sonn- und Feiertagen,

kupcov a zručných remeselníkov, ktorý sa už pred mnohými storočiami usídlil nielen v celej východnej Európe, v Poľsku a v Maďarsku, ale aj v mestách Talianska, Francúzska či v Amsterdame. Vzdelaná vrstva a hierarchia Katolíckej cirkvi vedela aspoň o osude kilikijských Novo-Arménov, ktorí kedysi tak pohostinne prijali rytierov krížových výprav. Ich posledný kráľ Leon VI. z Domu Lusignanovcov, ušiel do Paríža, kde roku 1393 zomrel a bol pochovaný v bazilike v Saint Denis. Keď jeho rod roku 1493 vymrel, Dom Savojských si nárokoval na jeho korunu a hypotetický titul „Kráľ Arménov“.

Väčšiu vážnosť získala s Rímom zjednotená Arménska katolícka cirkev nachádzajúca sa taktiež ešte v exile. Pápež Pius IV. jej roku 1563 daroval chrám svätej Márie Egiziany, z ktorého sa stal arménsky národný kostol. Večné mesto sa tak stalo obľúbeným útočiskom zjednotených arménskych mníchov, kňazov a biskupov, zatiaľ čo Benátky a Viedeň sa stali centrom rádu mechitaristov. Od roku 1713 mal dokonca Rím vlastného arménskeho svätia-ceho biskupa. Odvtedy pápeži pozorne sledovali osud zjednotených Arménov, avšak o „schizmatických“

Osmanská ríša sa skutočne len navonok javila ako tolerantný štát. Islamské právo šaria delilo ľudstvo na dve triedy, na „Dom islamu“ (dar ul-islam), nazývaný i „umma“ (spoločenstvo veriacich) a na „Dom vojny“ (dar ul-harb), do ktorého patrili všetci neveriaci - „kafir“, a s ktorým nemožno uzavrieť nijaký mier. Tu sa ešte rozlišuje medzi „modloslužobníkmi“, ktorí sa v každom prípade radia medzi mŕtvych a „národnými knihy“, teda kresťanmi a židmi, s ktorými za splnenia istých podmienok (zaplatenie džizye), možno uzavrieť prímerie. Pre Arménov to znamenalo toľko: zostanú síce ľuďmi „dhimmis“ druhej triedy, ale môžu aspoň vyznávať svoje náboženstvo na neverejných miestach. Bolo im však zakázané zastávať štátne úrady, jazdiť na koni, nosiť zbraň alebo vypovedať na súde proti moslimom. Kto si chcel ako šľachtic alebo vlastník zeme ponechať svoje staré privilégia, musel núteno konvertovať na islam.

Základ pre zdanlivú toleranciu bol jasný, ako skonštatoval francúzsky historik Frédéric Macler: „Turci chcú žiť z poplatkov kresťanského obyvateľstva, ktoré donútili platiť daň z hlavy... Z času na čas priťahnu opraty, aby zabránili kaž-

Arménske ženy na konci 19. storočia

Detské obeť masakra v Erzurume roku 1895

dému 'nadbytočnému' hospodárskemu či politickému zosilneniu. Neboli to čisté filantropické myšlienky, čo dalo základ zdanlivo liberálnemu a tolerantnému smerovaniu tureckej vládnej moci. Alebo ako formuloval Yves Ternon: „Zdanlivá tolerancia Osmanov voči Arménom bola v skutočnosti iba pretvárkou. Osman boli pánmi, nepriznávali ujarmeným národom nijakú národnú, a už vôbec nie náboženskú samostatnosť. Napokon tieto podrobené národy nestáli ani pod ochranou zákona. Mohli ich vykorisťovať podľa ľubovôle.“ To patrilo dokonca k písomne ustanoveným právam Turkov, skúšať ostriť svojich šablí na krku kresťanov.

Ešte drastickjšie to formuloval Henry Morgenthau, ktorý pôsobil v rokoch 1913-1916 ako americký veľvyslanec v Konštantínopole: „V priebehu času by sa Turci chceli naučiť od svojich európskych a arabských susedov určité veci. Existuje však idea, ktorá im zostane vzdialená. Nedokážu si predstaviť, že podrobený národ môže byť aj niečím iným než otrokom. Vždy keď dobyli novú zem, našli ju obývanú určitým počtom tiav, koní, byvolov, psov, sviň a ľudí. A z týchto živých tvorov je pre nich práve ten, čo je im duševne najviac podobný, najmenej dôležitý. Existuje u nich príslovie, že kôň alebo ťava je hodnotnejšia než človek. Tieto zvieratá stoja peniaze, zatiaľ čo 'neveriacich kresťanov', ktorých treba donútiť k práci, je v osmanských krajinách dostatok.“

Avšak Osman čoskoro pochopili, že v ich ríši sa bez kresťanov nič nepohne. V niektorých oblastiach predstavovali ešte vždy väčšinu obyvateľstva alebo aspoň jeho časť, ktorá si zasluhuje povšimnutie: kresťania tvorili okolo roku 1800 asi 40% obyvateľstva ríše a

roku 1914, po Balkánskych vojnách, tvorili ešte stále 19%. Celkom 451 kláštorov a 2530 kostolov patrilo práve Arménom. Navyše prevyšovali príštelcov zo strednej Ázie aj po vzdelanostnej stránke, keď až do genocídy predstavovali spolu so židmi intelektuálnu elitu ríše. Už sultán Mehmed II., dobyvateľ Konštantínopolu, preniesol Arménov do svojho nového hlavného mesta a prepožičal biskupovi Bursy titul „Patriarcha všetkých Arménov v Turecku“ so sídlom v hlavnom meste. Boli vážení ako lekári, architekti, mincmajstri, bankári a kupci. Mnohí Arméni zakladali nielen kostoly, ale i školy a nemocnice, ktoré boli na úžitok celému obyvateľstvu. Ako obchodníci prichádzali do kontaktu so západnou kultúrou, ovládali cudzie reči a prinášali technológie, a predovšetkým vzdelanie. Prvú svetskú základnú školu v Osmanskej ríši založil roku 1789 Armén, takisto ako aj prvú základnú školu pre dievčatá roku 1820. Do roku 1903 existovalo v krajine vyše 800 arménskych škôl, v ktorých sa učilo asi 82 000 chlapcov i dievčat, oproti čomu mali Turci len 150 škôl, v ktorých sa učilo 17 000 výlučne chlapcov. Do roku 1914 stúpil počet arménskych škôl na 1996, ktoré navštevovalo 120 000 žiakov, pričom turecké školy navštevovalo len 24 000 žiakov, čo tvorilo pomer 5:1, hoci tento počet stále zahrňoval len 10% obyvateľstva. Na európskych, amerických a ruských školách študovalo asi 15 000 Arménov, ale len sto Turkov. Aj pri industrializácii krajiny dominovali kresťania, takisto ako v obchode. Pred prvou svetovou vojnou činili arménske podniky asi 90% vnútorného obchodu, 60% importu a 40% exportu. V tom čase tvorili Arméni dobrú štvrtinu obyvateľstva Konštantínopolu. Arménska rodina Tusianovcov (alebo Tu-

realite. Tak prišli čoskoro na systém „millet“, v ktorom definovali Arménov (ermeni), ortodoxných Grékov (rum) a židov (musevi) ako „veriacie národy“, ktoré síce ako predtým patrili medzi „dhimmis“, ale boli im priznané určité privilégia, približne akási samostatnosť a samospráva. Ich traja „millet basi“, menovaní hlavní predstavitelia, teda vrchný rabin, konštantínopolský patriarcha a arménsky patriarcha, zastupovali svojich veriacich pred sultánom, ktorý ich slobodne podľa vlastného rozhodnutia mohol dosadiť alebo odvolať.

Systém „millet“ mal však pre Osmanov ešte jednu výhodu. Podľa slov Morgethaua, tak mal „neveriacim“ nielen zaistiť akúsi nezávislosť a blahobyt, ale predovšetkým ich izolovať od osmanského štátu a spoločnosti, ktorá ich považovala za „vyvrheľov a nehodných“. Cudzinci prebývajúcí v Konštantínopole zaberajúci sa predovšetkým obchodom, mali priznané takzvané kapitulácie, teda vlastný právny status: mohli prevádzkovať vlastné súdnictvo, väznice, školy a poštové úrady. Ale i tieto privilégia, ako uvádza veľvyslanec, im boli dané od sultána „nie z ducha tolerancie, ale preto, že umožňovali považovať kresťanov za nečistých a neprisudzovali im účasť na osmanskej správe a súdnictve.“

Tak Arméni predstavovali pre Osmanov „ľudí druhej triedy“, otrocký národ, ktorý mohol existovať len pokiaľ slúžil záujmom pánov a bol nemilosrdne vyvraždený, keď už viac nebol potrebný. Kresťanský život v Osmanskej ríši nefungoval, slúžil v najlepšom prípade ako prostriedok zisku, ako tribút. „Cirkev slúžila štátu ako 'raya', ako lacný a dobre organizovaný nástroj správy kresťanskej časti obyvateľstva“, píše historik Wilhelm Baum, pričom „raya“ tu neznamená nič iné než „dobytok“. Že tento pohľad je len málo prehnaný, ukazuje ročne zvyšovaná „devširme“ (daň z krvi), ktorú museli platiť i Arméni: každý rok museli odvieť štátu určený počet chlapcov, ktorí boli násilím islamizovaní a predurčení na službu v sultánovej armáde alebo na otrockú prácu v háreme. (...)

PRVÝ HOLOKAUST

Trapezunt (dnes Trabzon) bol založený v 8. storočí ako grécky prístav a od roku 1204 do roku 1461 bol hlavným mestom jedného z nástupníckych cisárstiev Byzantskej ríše. Jeho tradičná arménska kolónia pozostávala na konci 19. storočia z viac než 70 000 ľudí. 2. októbra 1895 tam zaútočili neznámi páchatelia na bývalého „vali“ (guvernéra provincie) Bakriho Pašu a na miestneho veliteľa vojska Ferika Pašu a oboch ľahko zranili. Pod zámienkou nájst' „atentátnika“ spustošilo takmer 3000 ozbrojených Turkov arménsku štvrt' mesta. Po demarši miestneho konzula sa situácia opäť upokojila, avšak pozorný pozorovateľ si čoskoro všimol, že dvere cudzincov a ich „dragomanov“ (tlmočníkov) boli označené červenými značkami. 8. októbra na pravé popoludnie zaznela poľnica dávajúca znamenie na útok. Vtedy tisícky ozbrojencov, banditov a vojakov prepadli arménsku štvrt', vyvražďili jej obyvateľov a vyplienili ich domy a obchody. Keď večer znovu zaznel signál, tisícročný arménsky spoločenstvo bolo zničené a iba 600 osôb si zachránilo život. Zabíjanie a rabovanie však v príľahlých dedinách trvalo ešte celé dva mesiace, 34 osôb bolo zničených a 2 100 Arménov prišlo o život.

Mesto Erzurum na severovýchode krajiny bolo jedným z urartských sídel, ktorého pevnosť nechal v 5. storočí vybudovať byzantský cisár Teodosius. Štvrtina z jeho 40 000 obyvateľov boli Arméni. Od polovice októbra 1895 vraždili po okolí turecké a kurdske bandy, spustošili 175 dedín a tých, čo prežili, nútili konvertovať na islam. 30. októbra sa zavraždením jedného Arména vo vládnom paláci začal „Erzurumský masaker“. Atentát bol pravdepodobne predstieraný. Celý deň a celú noc luza vraždila a drancovala, prebodávala Arménov nožmi, bila ich polenami, a napokon ich mŕtvoly vešala na mäsiarske háky. Na ďalšie ráno napočítali štyristo zakrvavených a väčšinou zmrzačených mŕtvol. „Bol to najhorší pohľad môjho života“, píše americký reportér William L. Sachtleben, ktorý prišiel do Erzurumu dva dni po udalosti, keď

Obete masového vraždenia Arménov v meste Erzurum roku 1895

mŕtvoly ešte stále čakali na pochovanie. „Mnohé telá boli strašidelne znetvorené. Jednému mŕtvemu ťažkou zbraňou roztrhali tvár, iní mali na šiji stopy po šablích. Videl som muža s telom zvráteným z kože, s odseknutými predlaktami, ako i kožu oddelenú od ramien. Opýtal som, či to urobili psy: 'Nie, to boli Turci so svojimi nožmi'. Poltucet tiel bol spolovice obhorený...“

Mesto Bitlis na výbežkoch pohoria Taurus, neďaleko od západného pobrežia jazera Van, je ďalšie mesto z 8. storočia pred Kristom, ktoré bolo až do vyplenenia Arabmi centrom arménskej ríše. Na konci 19. storočia tu žilo asi 30 000 obyvateľov, pričom tretinu z nich tvorili Arméni. To, že prevádzkovali päť škôl pre chlapcov a tri školy pre dievčatá dokazuje vysokú úroveň vzdelania kresťanskej menšiny, pričom moslimovia mali v meste len jednu školu Koránu pre chlapcov. Aj Bitlis sa stal dejiskom masakry, keď Turci ozbrojenými šablami, palicami a puškami prepadli arménsku štvrť. Do večera našlo 800 Arménov svoju smrť, stovky z nich boli zmrzačení, ďalší padli do zajatia. Za strašného mučenia boli donútení poslať telegram, v ktorom preberali zodpovednosť za masové vraždy. O mesiac neskôr boli dediny okolo Sirtu vo „vilayete“ Bitlis vyplenené a podpálené Kurdmi. Zavraždili arménskeho kňaza a učiteľa, ženy odvliekli a znásilnili, kto chcel prežiť, musel konvertovať na islam. Podobné prepady sa udiali vo vyše sto dedinách okolo mesta Muš. Kláštory a kostoly sa premenili na mešity, preživší boli donútení prijať náboženstvo Proroka. Keď 30. decembra konečne prišla vyšetrovacia komisia, ktorá mala preštudovať rozvoj reforiem, vyčítala Arménom, že opomenuli napísať sultánovi ďakovný list. „Kurdí to urobili nesprávne. Mali sme im pomôcť odpraviť Arménov zo sveta,“ sťažoval si zatiaľ úradný zástupca v Kavarse, „veď oni len plienili, namiesto toho, aby vraždili.“

Vo „vilayete“ Van spustošili Kurdi spolu s regimentami „hymidiye“ 160 dedín, ktorých obyvatelia našli útočisko v starobyľom kláštore Agtamar. Vo „vilayete“ Harput prepadli 4. novembra arménsku štvrť, vypálili ju a zanechali 3000 mŕtvych. Z 2400 obyvateľov mesta Palu prišlo o život 1680. Z Arapkiru podali správu o desaťdennom masacre, ktorému padlo za obeť 2800 Arménov. Mnoho z nich bolo vhozených do horiacich domov, obesených a nahých, rozštvrtovaných, zaživa pochovaných alebo sťatých. Ženám vyrezali poprsie a rozštvrtili ich telá. Kostoly premenili na mešity, kresťanov donútili prijať islam. Ako dopredu ohlasoval text na plagáte: „Deti Mohameda si musia splniť svoju povinnosť a zabiť všetkých Arménov, zhabať ich majetok a podpáliť ich obydlia. Nik nesmie zostať ušetrený - to je rozkaz sultána. Kto ho neposlúchne, bude považovaný za Arména a popravený. Každý moslim svoju poslušnosť nariadeniu vlády dokáže tak, že ako prvých zavraždí tých Arménov, s ktorými udržoval priateľský styk.“

Taktiež i muezíni z mešít zvolávali k vyvražďovaniu kresťanov. Z „vilayetu“ Diyarbekir, kde sa masaker začal 1. novembra 1895, hlásil francúzsky konzul Meyrier: „Moslimovia začali v meste masakry Arménov bez akejkoľvek provokácie. 'Vali', armádny veliteľ a šéf polície,

sa nečinne prizerali krutostiam a neučinili ani najmenší krok, aby krvipreliať zabránili. Videl som na vlastné oči, ako sa vojaci a 'saptiehs' (žandári, pozn. aut.) pridali k moslimom a Kurdom a strieľali na kresťanov. Kresťania sa chopili zbraní len vtedy, keď už nevideli žiadnu inú možnosť, aby si zachránili život.“

V priebehu troch dní bolo vyvraždenej 5000 Arménov, moslimovia zaznamenali 95 mŕtvych, z ktorých 70 prišlo o život v boji o korist'. Vo „vilayete“ Sivas bolo za veľkého povyku 12. novembra ubitých 1269 Arménov sekerami, kyjakmi a železnými palicami. Pred incidentom bolo vypleniených 150 dedín. V Caesarei vo „vilayete“ Ankary kolovali ešte v polovici novembra poplašné správy o nastávajúcej „akcii“, ktorú oznámil americký katolícky týždenník The Tablet 15. februára 1896, citujúc listy katolíckych misionárov. O dva týždne neskôr nastala v meste „nešťastná udalosť“ krvavého masakru, pri ktorej bolo zavraždených 79 ľudí.“ V Niezere hlásil kapucínsky otec Rafael: „Arménsky biskup a jeho kňazi hľadali u nás útočisko. Napokon prišlo i obyvateľstvo dedín a prosili o azyl, aby unikli krvavým jatčiam.“ „Patrí to k najvyhlásenejším skutkom našej misie, že zachránila pred masakrom tisíce kresťanov,“ potvrdzoval Msgr. Henri Victor Altmayer (1844-1930), rímskokatolícky arcibiskup Bagdadu a apoštolský delegát pre Mezopotámiu a Dolnú Arméniu. V Gürüne („vilayete“ Sivas) poskytla katolícka misia útočisko 1200 gregoriánskym a protestantským Arménom. 1400 Arménov tohto malého mesta, medzi nimi i traja kňazi, boli zavraždení a 150 dievčat odvlečených Kurdmi. „Matky hádzali svoje deti do rieky, len aby sa nedostali do rúk barbarov,“ podáva správu misionár. „Biskup, ktorý odmietol prestúpiť na islam, bol zaživa upálený vo svojom kláštore. 7000 Arménov z Gürünü prišlo o svoju strechu nad hlavou, šatstvo, lôžko i všetky prostriedky... Žijú na uliciach vydaní napospas hladu a zime.“ V Malatyji, kde bolo zavraždených 7500 Arménov, vypleniených 1500 domov a podpálených 375 obydľí, našlo 3000 Arménov útočisko v katolíckych kostoloch a školách. Keď arménskokatolícky biskup Leone Korkoruin (1822-1897) odmietol vydať Turkom asi 2000 ortodoxných Arménov, Turci zabilí 29 katolíkov a ich kostol, dom, školu a Kláštor Neposkverneného počatia zanechali v plameňoch. Arcibiskup a jeho chránenci strávili zimu v napoly zničenom karavanseraji. Tri týždne biskup nemohol ani slúžiť svätú omšu, keďže prišiel i o omšové rúcho a kalich. V celej krajine vládla niekoľko týždňov anarchia. Všade, kde žili Arméni, vpadli moslimovia, pľundrovali, vypaľovali, vraždili, mučili alebo nútili konvertovať na islam. Nikde však nebesnela sultánova luza tak, ako vo vilayete Aleppo.

Edessa, dnes mesto Sanli Urfa, je nielen sídlo staré 4000 rokov, ale i jedno z prvých centier kresťanstva. Kráľ Abgar V. Edeský (9-46 n.l.) údajne osobne pozval Ježiša do svojho mesta. Tak sa napokon i stalo, hneď po sviatku Zoslania Ducha Svätého, šiel apoštol svätý Juda Tadeáš pokrstiť kráľa a kázať evanjelium obyvateľstvu. Podľa legendy priniesol do mesta Mandylion, tajomný, „ľudskou rukou nestvorený“

obraz Ježiša, ktorý sa dostal roku 944 do Konštantínopolu a roku 1204 padol za korisť franským rytierom počas IV. križovej výpravy. Mnoho vedcov ho považuje za identický s pohrebňovým plátnom Krista, ktoré je od roku 1578 chránené v Turíne. Od 7. storočia žilo v Edesse arménske spoločenstvo, ktoré pozostávalo najprv z rovnoprávných gréckych ortodoxných a sýrskych kresťanov. Roku 1895 žilo v Urfe približne 55 000 ľudí, z čoho tretinu tvorili Arméni.

Obete masakry v meste Erzurum roku 1895, kde turecké a kurdske oddiely vyvraždili všetko arménske obyvateľstvo

Už 27. a 28. októbra 1895 napadli kurdske regimenty „hamidiye“ arménskych kresťanov z Urfy a zavraždili 900 z nich. Starosta prisľúbil, že ochráni tých, čo zostali nažive, ak zložia zbrane. Keď biskup a klérus súhlasili, nariadeniu sa podrobili všetci Arméni. Najprv boli ohradení vo svojich domoch, neskôr sa pozvoľna odvážili vyjsť na ulicu. Nemohli tušiť, že ich život je už dávno spečatený. Ráno 28. decembra rezervný batalión postupujúci z Aleppa obsadil prístupy do arménskej štvrť a zablokoval mestské brány. Spolu s ozbrojenými moslimami začali vojaci masaker. Postupne vpadli do ulíc obývaných kresťanmi, sekerami prerúbali dvere ich obydľí, obyvateľstvo zavraždili a domy vyplenili. Jeden šejk zajaľ stov mladých Arménov a nútil ich, aby prestúpili na islam. Keď to odmietli, donútil ich ľahnúť si na chrbát. Za recitovania Koránu každému jednému z nich podľa rituálu obety baránka podrezal nožom hrdlo. Pri západe slnka zazneli trúby a oddiely sa stiahli naspäť. Avšak sotva čo nasledujúci deň vyšlo slnko, vrahovia sa za zvuku poľnic vrátili späť. Populdní už nemohli nájsť ďalšie obete. Asi 3000 Arménov našlo útočisko vo svojom v kostole, v prastarej katedrále Urfy. Po viacerých márných pokusoch vniknúť do Božieho domu, urobili Turci krátky proces. Pri nasledujúcom útoku poliali petrolejom nábytok a koberce a zapálili ich. Zakrátko plamene zachytili emporu a starodávne trámy katedrály. Skoro všetci Arméni sa udusili alebo našli smrť v plameňoch. Očita svedkyňa, americká misionárka Corinna Shattuck, použila na vyjadrenie tohto utrpenia 3000 upálených Arménov pojem z Biblie - holokaust,

„zápalná obeť“. Bolo to po prvý raz, čo bolo toto slovo použité v spojení s etnickým masakrom.

Správa britského veľvyslanectva z marca 1896 vyčíslila obeť prvej vlny prenasledovania nasledovne: 88 243 Arménov bolo zavraždených, 2400 dedín vypálených, 568 kostolov zničených, 328 kostolov premenených na mešity a 646 dedín násilne prinútených ku konverzii na islam. Asi 500 000 Arménov, ako dopĺňa arménsky katolícky patriarcha Azarian 2. januára 1896, bolo zároveň obrátených o všetko a vydaných napospas hladu, chladu a chorobám.

Už na konci roku 1895 nemecký evanjelický pastor Ernst Lohmann z Frankfurtu kritizoval v letáku nečinnosť pri prenasledovaní Arménov: „Tisíce mužov, žien a detí očakávajú bez strechy nad hlavou a potravín hrôzy ázijskej zimy. Je nepredstaviteľné a neúnosné, že kresťania sa tak dlho ľahostajne a bezmocne prizerajú tomuto strašnému divadlu!“ Nemecká tlač naproti tomu označila tieto správy za „anglické lži“. Za žiadnu cenu, ani v prípade, že by to bola pravda, cisár nechcel zmarit svoje plány v Oriente. Len v prípade Johanna Lepsius a dopadla výzva spolubratom na úrodnú pôdu. Hneď po založení Nemeckej orientálnej misie sa vybral do Turecka, kým ešte nenastala zima. Prezlečený za obchodníka s kobercami sa chcel dostať až na východ zeme. Nedôvera Turkov síce zabránila jeho návšteve samotného jadra arménskeho osídlenia, no aj v Kayseri a Urfe mohol Lepsius „z úst kresťanov a Turkov“ počuť obsiahle informácie o rozsahu prenasledovania. Pochopil, že musí ihneď konať. Založil v Urfe sirotinec pre arménske deti, ktoré stratili počas masakrov rodičov. Začal písať domov do Nemecka. Najskôr sériu článkov „Pravda o Arménoch“ pre časopis Ríšsky posol (der Reichsbote), potom knihu Arménsko a Európa, ktorá vyšla na jeseň roku 1897. Tým sa roztrhol závoj mlčania a Nemci a svet sa po prvýkrát dozvedeli o celom rozsahu strašných udalostí na východe Turecka.

„A na to sa majú kresťanské

mocnosti pokojne prizerať?“ píše cisár Wilhelm II., dovtedy najvernejší priateľ sultána, 11. novembra 1895 v správe svojmu veľvyslanecovi v Konštantínopole o masakri: „Hanba nám všetkým!“ V ďalšej správe z decembra 1895 veľvyslanec jasne hlási: „Zdá sa, že najvyšším miestom naozaj vyhovuje úmysel, ktorý si vytýčili, teda redukovať počet Arménov až natoľko, aby nespôsobili vláde v budúcnosti žiadne ťažkosti.“ „To je neslýchané!“ reagoval cisár. V celej Európe sa následne hovorí o „červenom sultánovi“, na ktorého rukách spočíva krv.

Aj vo Vatikáne sa už dávno vytratila dôvera k sultánovi Abdülhamidovi. Pápež Lev XIII. „s najväčšou bolesťou“ sledoval udalosti „v ďalekých oblastiach medzi Konštantínopolom a Jeruzalemom“ a teraz „robí všetko preto, aby sa zabránilo opakovaniu týchto masakrov a aby sa zmiernila bolesť postihnutého obyvateľstva“, píše kardinál štátny sekretár Rampolla 21. novembra 1895 patriarchovi Azarianovi. „Sultán chcel dopustiť prenasledovanie Arménov, pretože chcel upokojiť moslimský fanatizmus a udržať si trón. Guverneri provincií poznali toto sultánovo stanovisko, a tak sa tieto strašné masakre mohli bez trestne diať pred očami miestnych úradov.“ informuje apoštolský delegát Bonetti 19. novembra 1895 štátneho sekretára Svätej stolice. Najskôr si nebol istý, či sultán nezasiahol zo strachu pred moslimským fanatizmom „alebo či tieto zločiny tajne podporoval“. Až keď masakre pokračovali podľa rovnakej schémy „raz v tejto, a raz v ďalšej provincii“ a kresťanom nakloneného veľkovezira sultán zosadil, delegáti dospeli k presvedčeniu, že Abdülhamid II. hrá falošnú hru a že „strašný kúpeľ v krvi, ktorí sa tu odohral“ nielenže dopustil, ale ho i podporoval. Chcel tým „Arménom udeliť príručku“, potvrdzuje patriarcha Azarian. „Guverneri a bezpečnostné zložky štátu“ sú „komplicmi v týchto hrôzostrašných masakroch“, zatiaľ čo sultán „sleduje svoj plán masovým vraždením a plienením vyhladiť Arménov.“

(pokračovanie v budúcom čísle)

Ježiš Kristus je ten istý včera i dnes a naveky

Slávnosť Božieho Tela v Bolsene, v Orviete, v Minsku a v Trnave

Dnes sme po uliciach našich miest a obcí, aj tu v Trnave, niesli v procesii Najsvätejšiu sviatosť oltáru, aby sme ukázali všetkým našim bratom, že zmŕtvychvstalý živý Ježiš Kristus kráča uprostred nás a vedie nás do Božieho kráľovstva. A tiež on mal možnosť vidieť naše mesto Trnavu a povedať každému z nás: Veríš v moju prítomnosť v tvojom živote? Veríš, že som s tebou, veríš, že ti ponúkam záchranu života? Že ti ponúkam život večný? Kristus dnes kráčal ulicami našich miest a dedín, akoby sa chcel pozrieť ako žijeme, aké sú naše každodenné radosti i starosti, ale chce tiež vedieť, aké miesto má on v našom živote. V dnešný deň sa všetky mestá sveta i malé dediny stali duchovným Sionom, nebeským Jeruzalemom, mestom živého Boha, Ježiša Krista nášho Spasiteľa.

V rokoch 2010 a 2012 som túto slávnosť živého Krista zažil v bieloruskom Minsku, v bývalom Sovietskom zväze, kde po tvrdých rokoch komunistického diktátora ľudia žijú časy pokoja a náboženskej slobody.

Ako všade inde v kresťanskom svete, aj v Bielorusku sa na Slávnosť Kristovho Tela a Krvi koná procesia s Najsvätejšou sviatosťou oltárnou. Aj v Minsku je (vďaka prevratným zmenám perestrojky a glasnosti) je to tiež už vyše 20 rokov, čo veriaci kresťania katolíci idú v tento deň so svojim arcibiskupom a kňazmi v eucharistickom sprievode ulicami hlavného mesta. Trasa má najmenej šesť kilometrov. Slávnosť sa začína koncebrovanou svätou omšou pri najstaršom minskom kostole Nasvätej Trojice a sv. Rochusa na Zlatej hôrke. Kedysi ho určite bolo vidieť zďaleka, no dnes je ukrytý medzi novou povojnovou výstavbou.

Prvé zastavenie bolo na Námestí víťazstva. Tu pri tomto veľkom pamätníku obetiam Druhej svetovej vojny horí večný oheň a na rozličné slávnostné dni sa tu kladú vence. Vo svojom programe to majú aj oficiálne zahraničné návštevy Bieloruskej republiky. Tu stál živý oltár. Štyri dievčatá oblečené za anjelov. Tak to som nevidel ani vo Vatikáne ani nikde inde na svete! A na počesť živého Krista, skutočného Víťaza, ktorého tu v monštrancii priniesol pán arcibiskup Tadeusz Kondrusiewicz, horel večný oheň...

Prakticky križom cez celý Minsk vedie široká ulica (má osem jazdných pruhov), volá sa Prospekt Nezavislosti. Tuhoto viedla minimálne aj polovica eucharistickej procesie. Nielen cesta, ale aj chodníky sú tam dosť široké, a tak doprava nebola celkom zastavená, ale vedľa procesie, ktorá išla po chodníku, po ceste išiel „gruzovik“, v ktorom bol spevácky zbor a na streche mal zvukovú aparatúru, z ktorej bolo dobre počuť všetky modlitby a spevy. Samozrejme, pred Sviatosťou oltárnou nechýbali deti, ktoré sypali pred Pánom Ježišom na cestu kvety.

Ďalšie zastavenia boli pri Paláci republiky, potom pri Kostole sv. Šimona a Aleny a okolo 14. hodiny sme končili slávnostným Te Deum pred minskou Katedrálou Mena Panny Márie.

Najsilnejší dojem mi ostal z ľudí, ktorí síce v procesii nekráčali, no keď išiel okolo Pán Ježiš, tak si kľakli, či vlastne verejne vyznali, že on je aj pre nich pravý Boh a Pán.

Lebo Cirkev žije z Eucharistie - týmto slovami sa začína aj posledná encyklika svätého pápeža Jána Pavla II., ktorá liturgickú oslavu tohto úžasného tajomstva Pánovej blízkosti a reálnej prítomnosti rozvíja do širokej podoby úcty práve slávnosť Božieho tela.

Začiatky tejto úcty a oslavy sviatosťného Chleba, teda Božieho tela, siahajú do XIII. storočia. Bol to pápež Urban IV. ktorý schválil tento sviatok 11. augusta 1264 po eucharistickom zázraku, ktorý sa stal v Bolsene. Je to mesto asi 200 km severne od Ríma.

Tam v kostole sv. Kristíny, jeden kňaz, volal sa Peter a pochádzal z Prahy, ale mal veľké pochybnosti či v Eucharistii je naozaj prítomný Ježiš Kristus. A

predchádzalo dôkladné skúmanie a objektívne posúdenie všetkých skutočností, ktoré overila apoštolská vizitácia v januári a februári 2012. Celé to tu nebudem čítať, kto chce to vie, bolo to v médiách, aj v Katolíckych novinách. Niektorí majú výhrady, že tento dokument nebol nikým podpísaný. Áno, je to pravda, nebol. Ale drahí bratia a sestry, ani také vážne dokumenty, akými sú diplomatické nóty, nie sú nikým podpísané. A predsa nimi si vlády a prezidenti i vatikánsky Štátny sekretariát oznamujú dôležité skutočnosti. Skutočnosti, ktoré sa rešpektujú a berú na vedomie.

Včera bolo šesť rokov od vysviacky pána arcibiskupa Róberta Bezáka. A dnes je Róberta, a oslavuje meniny. V Trnave bolo aj niekoľko svätých omší za jeho zdravie a Božiu milosť pre neho. I tu na svätej omši o 10. včera sme sa za neho modlili. Tých svätých omší boli doteraz už iste stovky. Toľko za svojho života neviem, či ešte niekto mal. Ale musíme povedať, že to zaberá. Lebo pán arcibiskup Róbert o tejto svojej situácii, o svojom osude, už nerozpráva do televízií. Iste pochopil, slová nášho Pána Ježiša Krista: „Čo človeku osoží, keby získal hoc aj všetky dievcy sveta, ale svojou dušou by uškodil“ (por. Mt 16, 26)

Možno niektorí ste čítali knihu môjho dobrého priateľa, dnes už neobohého pátra Šebastiána Labu (Róbert Bezák, Pravda o odvolanom arcibiskupovi, Ottovo nakladateľstvo, Praha 2014, pozn. red.) Dňa 22. mája bol už rok od jeho odchodu do večnosti. Prečítam vám aspoň z dvoch odpovedí, ktoré dostal ako ohlasy na rukopis. Jeden slovenský biskup mu napísal: „Milý páter Šebo, som rád, že si tak otvorene a bez obalu pomenoval veci, o ktorých sme si v poslednom čase zvykli len šuškať. Myslím si, že toto chlapecké slovo sme už dávno potrebovali. Len vtedy môžeme, my tu na Slovensku, robiť pokánie, a polepšiť sa, keď vieme, kde sme chybili“ - koniec citátu. A ešte jeden pán biskup spoza Moravy: „Ďakujem za dílo, ktoré se na bolestnou a nešťastnou kauzu dívá otvoreně a pravdivě! Vážim si i mlčíci většiny, která si uchovála „sentire cum ecclesia“ a nenechává se zmanipulovat“ - koniec citátu.

K tomu už len, drahí bratia a sestry, pridávam naozaj a úprimne modlitbu za to, aby sme s vierou prijímali eucharistického Krista. Potom budeme milovať pravdu, lepšie ju spoznávať a staneme sa jej svedkami v súčasnom zložitom svete. Amen.

JÁN KOŠIAR
Homília v Bazilike sv. Mikuláša
v Trnave 7. júna 2015

by sme mali nechať na Pána Boha.“ (Róbert Sarka <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2010-2/Teologicke-Akta-X-kauza-Judas.html>). Ja sa tak skromne opýtam: To slová Pána Ježiša zachytené v evanjeliách sú čo? To nie sú slová Cirkvi? Jeden prípad pochybnosti o večnom zatratení som čítal a videl aj v televízii. Kde namiesto jasných vyjadrení zazneli také vágne, že človek po smrti môže byť zároveň aj v nebi i v pekle. V jednom dialógu dvoch intelektuálov na túto tému odznelo: „Pre mňa je pekle, to je tá hrôza, že vstúpite do prostredia, ktoré je nesmierne krásne, ale vy ste nič v živote neurobili pre to, aby ste v tom prostredí mohli žiť. A budete v ňom musieť žiť. To je pekle.“

Rozhovor pokračoval otázkou: „Budete žiť v nebi?“, na ktorú našťastie respondent odpovedal: „Áno“, lenže pre zamotanie publika padla ďalšia otázka: „A pričom budete v pekle? A odpoveď bola tiež, „že áno, presne tak. Tak takto človek dopadne, keď nepozná Sväté písmo a nechá sa vtiahnuť do špekulácií, aj keď teologických (Relácia RTVS Pod lampou, 27. januára 2012, 1:02:22 - 1:02:42.) A toto, drahí bratia a sestry, prosím pekne, bol dialóg jedného arcibiskupa so známym moderátorom. Takto jeden katolícky biskup nemôže rozprávať. Ani verejne ani súkromne, ani v kostole ani v televízii.

Iste už viete, drahí bratia a sestry, o kom hovorím.

Nedávno, 10. apríla, to všetci ste iste zachytili, mal pán arcibiskup Róbert Bezák možnosť osobne sa stretnúť s pápežom Františkom. Pomohol mu k tomu pán kardinál Miloslav Vlk z Prahy. Z Vatikánu ale prišlo potvrdenie odvolania, ktoré urobil po dlhom uvažovaní a modlitbe pápež Benedikt XVI. Bolo to aj publikované v Katolíckych novinách i prečítané vo vatikánskom rozhlasu.

Nezaškodí, keď si to stručne pripomenieme: „Štátny sekretariát Svätej stolice požiadal o upresnenie medializovaných informácií. Dňa 10. apríla 2015 Svätý Otec František prijal na audiencii J. Ex. Mons. Róberta Bezáka, CSsR, trnavského emeritného arcibiskupa, v sprievode J. Em. kardinála Miloslava Vlka... Svätá stolica v tomto oficiálnom dokumente zdôraznila, že odvolaniu pána arcibiskupa Bezáka

všetci kňazi, sme neomylní a to vtedy, keď hovorím konsakračné slová a do našich rúk prichádza živý Kristus. Celkom isto. Určite. Nepochybne.“

Druhým momentom, na ktorý dáva podnet aj dnešné evanjelium, je existencia diavla. A ten rozdeľuje. Aj našu Trnavu. Na katolíkov a tých iných. Boli to určite tí iní, ktorí nám tu v meste na pešej zóne postavili veľkú mitru (vyšoká je dva a pol metra, pozn. red.) a napísali, že je to spovednica. (Spovednica arcibiskupa Róberta Bezáka, pozn. red.) Je to veľmi smutné a zlé, že takto niekto znevažuje a zneuctuje symbol spojený so sviatosťou zmierenia, ku ktorej aj tu v našej Bazilike mnohí katolíci pravidelne najmä na prvé piatky a soboty pristupujú. Prečo? Lebo to jednoducho potrebujú, lebo cítia a veria, že hriech existuje, a že človek potrebuje od Pána Boha odpustenie, o ktorom mu kňaz v spovednici dá potvrdenie rozhršením.

Aj dnes je mnoho takých, aj zbožných katolíkov, ktorí v pekle neveria, a keď už, tak neprípúšťajú ideu, že by vo večnom zatratení vôbec mohol niekto byť. Sú dokonca aj profesori teológie a renomovaní odborníci, ktorí vám povedia a napíšu, že „Cirkev nikdy nepovedala, že Judáš je v pekle“. To je síce pravda, v žiadnom dokumente II. vatikánskeho koncilu to nenájdete. Nenájdete to ani vo vyjadreniach a exkomunikáciách dvadsiatich koncilov, ktoré boli pred ním. Ale o Judášovi hovoril predsa náš Pán Ježiš Kristus veľmi jasne a evanjelisti to zapísali: Stalo sa to pri Poslednej večeri. „Syn človeka síce ide, ako je o ňom napísané, ale beda tomu človeku, ktorý zradza Syna človeka. Pre toho človeka by bolo lepšie, keby sa nebol narodil“ (Mk 14, 21). A na inom mieste: „Zachovával som ich v tvojom mene, ktoré si mi dal. Ochránil som ich a nikto z nich sa nestratil, iba syn zatratenia, aby sa splnilo Písmo (Jn 17,12) - zachytil sv. Ján vo veľkňazskej modlitbe. Aj sv. Lukáš v Skutkoch apoštolov hovorí podobne, keď zapísal Petrove slová o tom, ako Judáš zle skončil (Sk 1, 15-20).

Máte dnes ľudí a diplomovaných teológov, ktorým to nestačí a uzatvorí vec takto: „Či je, alebo nie je Judáš zatratený,

jadrenie zástupcu obchodu, že obchod nebude ten, ktorý bude zo zníženia ťažiť, veď pri rozdelení ceny keď 30% z nej dostáva prvovýrobcu a 30% spracovateľ, veľký priestor majú práve títo dvaja. Vôbec ani jedného nešťrápil priznaný až 40% podiel z ceny pripadajúci na obchod. Otravná logika: ten ktorý vychová kravu, ustajní ju, ošetrí ju, dá jej žrať, podojí, vychladí a často aj dovezie mlieko do mliekarny dostane toľko ako ten čo mlieko zbaví tuku, spasterizuje, zabalí a zavezie do obchodu, ale ten, ktorý mlieko vystaví a predá zinkasuje 40%. Vedeli sme o tom, ale takto natvrdo nepočuli!

Ďalšia prekáračka sa týkala toho, že kto má priestor na zníženie ceny. Nuž prvovýrobcu určite nie, ak už dnes vyrába drahšie ako predáva (nákupná cena 26 centov za liter dokazuje, že strata na liter mlieka je na úrovni viac ako

15 centov!) a to i ten s najmodernejšou technológiou a najvyššou produkciou! Dôsledkom je znižovanie stavov kráv do tej miery, že za pár rokov uvidíme kravu iba v zoologickej záhrade. Vytvorenie kvalitného vysoko produkčného stáda kráv-dojnic je dlhodobý náročný proces. Nestačia dva ani tri roky, ale často treba celú ľudskú generáciu. Vyžaduje odbornosť, trpezlivosť, veľa peňazí, enormné úsilie bez záruky na úspešnosť biologickú a či ekonomickú. Ak poznáme podniky, ktoré pri dosahovaní ročnej dojnosti 10 až 12 tisíc litrov plánujú likvidovať chovy, tak to je postupná, nenávratná strata nášho osvedčeného domáceho genofondu, inými slovami neopakovateľného národného pokladu a mnohoročné odsúdenie krajiny na dovoz tejto životodarenej potraviny. Sekundárne straty pre národné hospodárstvo vzniknú tým že drahé

maštalné stavby a ich špičkové technologické vybavenie zostanú ladom a budú zohyzovať okolie dedín. Nehovoriac o tom, že hovädzi dobytok ako nosný činiteľ životnej výroby nebude sa podieľať na tvorbe životného prostredia a vypadnú i zdroje kvalitného hovädzieho mäsa z domácej produkcie a zaujímavé pracovné príležitosti.

Súčasná situácia na trhu s mliekom je veľmi špecifická až likvidačná, jednak v dôsledku zrušenia mliečnych kvót v Európskej únii, ale aj ruského embarga, keď pretlak mlieka a mliečnych produktov mieri i na náš chabý trh. Tu ale vyhrá ten, kto vydrží, lebo človek ako cicavec neprestane piť to najlepšie čo matka poskytuje svojmu potomstvu(ako produkt spojenia dvoch odlišných pohlaví! Ni- jak inak!)

Úplne scestnou bola debata týkajúca sa podielu domácej produkcie na našom

trhu. Redaktor správne udával hodnotu 38%, zástupca spracovateľov 40-50% a obchodník 70%. Samozrejme ten posledný údaj je blud, a treba mu povedať, že podiel spotreby udáva reálna spotreba, predaj (založený na objektívnej štatistike) a nie sortimentná skladba tovaru na regáloch(spočítaná nejakým brigádnikom!)

Ak je pravda, čo povedal „spracovateľ“, že záporné saldo s agrokomoditami presahuje hodnotu 1 miliarda Eur, t.j. cca 30 mld. Sk, tak to je horor a strata potravinovej bezpečnosti. Veď ešte v r. 1998 bolo na úrovni 8 mld Sk a už i to bolo znepokojujúce! Aspoň pre nás.

Záver je jasný: už dnes sa bijú predátori o korisť, ktorá určite prinesie výhodu pre niekoho politickú, pre niekoho finančnú, ale ani sedliak, ani občan z toho mať veľa nebude. Škoda materiálna aj morálna bude určite vyššia ako 10%.

NORBERT M. BEŇUŠKA

Budú potraviny lacnejšie?

Kultúra ako dvojtýždenník závislý od etiky má určitý vyhradený obsah a s vedomím toho opatrne sa snaží prispievať i z oblasti agrikultúry a dúfam, že nie celkom „mimo obraz“. Posmeľujúc ma v tomto presvedčení početné osobné súhlasné ohlasy, lebo viem, že nielen chlebom je človek živý, ale aj chlebom! A tak trochu na aktuálnu tému.

V súvislosti s plánovaným a dlho očakávaným slušným znížením DPH na potraviny približne o 10%, vzniká diskusia o tom, kto na tom zarobí a obava, že to nebude občan. Pokus o vyjasnenie urobila jedna televízia, keď dala v debate priateľ zástupcov obchodu a zástupcov spracovateľov mlieka. Bol som prekvapený tým, ako v priamom prenose si šliapali na jazyk a bez červenania obchádzali pravdu. Za kratší koniec ťahal „mliekar“, zjavne nepripravený. Perlou bolo vy-

jadrenie zástupcu obchodu, že obchod nebude ten, ktorý bude zo zníženia ťažiť, veď pri rozdelení ceny keď 30% z nej dostáva prvovýrobcu a 30% spracovateľ, veľký priestor majú práve títo dvaja. Vôbec ani jedného nešťrápil priznaný až 40% podiel z ceny pripadajúci na obchod. Otravná logika: ten ktorý vychová kravu, ustajní ju, ošetrí ju, dá jej žrať, podojí, vychladí a často aj dovezie mlieko do mliekarny dostane toľko ako ten čo mlieko zbaví tuku, spasterizuje, zabalí a zavezie do obchodu, ale ten, ktorý mlieko vystaví a predá zinkasuje 40%. Vedeli sme o tom, ale takto natvrdo nepočuli!

Ďalšia prekáračka sa týkala toho, že kto má priestor na zníženie ceny. Nuž prvovýrobcu určite nie, ak už dnes vyrába drahšie ako predáva (nákupná cena 26 centov za liter dokazuje, že strata na liter mlieka je na úrovni viac ako

15 centov!) a to i ten s najmodernejšou technológiou a najvyššou produkciou! Dôsledkom je znižovanie stavov kráv do tej miery, že za pár rokov uvidíme kravu iba v zoologickej záhrade. Vytvorenie kvalitného vysoko produkčného stáda kráv-dojnic je dlhodobý náročný proces. Nestačia dva ani tri roky, ale často treba celú ľudskú generáciu. Vyžaduje odbornosť, trpezlivosť, veľa peňazí, enormné úsilie bez záruky na úspešnosť biologickú a či ekonomickú. Ak poznáme podniky, ktoré pri dosahovaní ročnej dojnosti 10 až 12 tisíc litrov plánujú likvidovať chovy, tak to je postupná, nenávratná strata nášho osvedčeného domáceho genofondu, inými slovami neopakovateľného národného pokladu a mnohoročné odsúdenie krajiny na dovoz tejto životodarenej potraviny. Sekundárne straty pre národné hospodárstvo vzniknú tým že drahé

maštalné stavby a ich špičkové technologické vybavenie zostanú ladom a budú zohyzovať okolie dedín. Nehovoriac o tom, že hovädzi dobytok ako nosný činiteľ životnej výroby nebude sa podieľať na tvorbe životného prostredia a vypadnú i zdroje kvalitného hovädzieho mäsa z domácej produkcie a zaujímavé pracovné príležitosti.

Súčasná situácia na trhu s mliekom je veľmi špecifická až likvidačná, jednak v dôsledku zrušenia mliečnych kvót v Európskej únii, ale aj ruského embarga, keď pretlak mlieka a mliečnych produktov mieri i na náš chabý trh. Tu ale vyhrá ten, kto vydrží, lebo človek ako cicavec neprestane piť to najlepšie čo matka poskytuje svojmu potomstvu(ako produkt spojenia dvoch odlišných pohlaví! Ni- jak inak!)

Úplne scestnou bola debata týkajúca sa podielu domácej produkcie na našom

(Pokračovanie z predchádzajúceho čísla)

Habsburská Viedeň na čele európskej mocnosti v priamom kontakte so svetovým islamským impériom musela od mohádskej bitky počnúc rokom 1526 neustále zápasiť s nútorným napätím a odstredivými silami vo svojich krajinách, najmä v Uhorsku. Bol to vlastne zvyšok niekdajšieho mocného kráľovstva v strednej Európe, ktorý zostal po začlenení dolného Uhorska (v podstate dnešného Maďarska) v roku 1541 do Osmanskej ríše ako administratívnej súčasti, provincie, ktorá dostala názov Budínsky vejálet (pašalik). Nebola to vonkoncom krátkodobá záležitosť medzi dvoma vojnami, ale dlhodobá, na polodruhu storočia, počas života ôsmych generácií obyvateľstva tejto časti Uhorska. Najskôr to boli spory medzi dvoma uhorskými kráľmi Jánom Zápoľským a Ferdinandom Habsburským, z ktorých Ján Zápoľský (a po ňom jeho syn Ján Žigmund) vládli z milosti sultána. Od začiatku 17. storočia to boli zase protihabsburské povstania. Pritom viedenský panovník a jeho dvor mali stále viazané ruky náboženskými nepokojmi a vojnami v Európe (Tridsaťročná vojna).

Situácia sa obzvlášť vyostroila od polovice 17. storočia, keď sa ríša ocitla v neobyčajne zložitom položení po nástupe dynastie výbojných Koprüľiovcov na poste veľkých vezírov a faktických vládcov Osmanskej ríše od roku 1656. Musela čeliť poslednej krátkej etape opätovného rozmachu islamského impéria a jeho vojenskej expanzii v Stredomorí a hlavne v strednej Európe proti Habsburskej monarchii. Jej polohenie bolo o to ťažšie, že z druhej strany Rímsko-nemecká ríša bola pod silným tlakom Francúzska, ktoré - ako spojenec Osmanskej ríše - si podmaňovalo západné ríšske štáty (reunijnistická politika Ľudovíta XIV.). Za takto situácie všetky nútorné rozpory v ríši sťažovali viedenskému dvoru viesť zápas na dvoch, povedali by sme, od seba vzdialených frontoch.

PROTIHABSBURSKÉ POVSTANIA

Boli to práve povstania uhorských magnátov a šľachty, známe v našej historiografii ako tzv. stavovské povstania za náboženskú slobodu a šľachtické výsady, ktoré vychádzajú zo Sedmohradska, odohrávali sa na zbytkovej časti niekdajšieho uhorského štátu - v Kráľovskom Uhorsku, resp. v jeho severnej najrozsiahlnejšej časti, v Hornom Uhorsku, teda na území Slovenska. Stali sa vynikajúcim nástrojom dlhodobého politického a expanzívneho pôsobenia Vysokej Porty voči viedenským Habsburgovcom. Úlohou týchto povstanií bolo pomocou nastrečených, po moci a sláve túžiacich figúrok odčerpávať ľudský a hospodársky potenciál zbytkového Kráľovského Uhorska na ruinovanie a oslabovanie habsburskej moci na jej vlastnom území. Z hľadiska zápasu s prenikajúcim islamom do strednej Európy, protihabsburské povstania veľmi oslabovali Habsburgovcov v ich zápase s osmanským impériom a to vo viacerých smeroch. V prvom rade tým, že všetci magnáti, stojaci na čele povstanií, aktívne spolupracovali s Vysokou Portou. Používajúc súčasný slovník, vytvárali piatu kolónu vo vnútri neokupovanej časti Habsburskej ríše. A keď usúdili, že dozrel čas, vystúpili otvorene s revoltou proti svojej vláde.

Na tento účel Vysoká Porta využila každú formu nespokojnosti v uhorskej časti habsburského impéria. Taká situácia nastala aj počas Päťnásťročnej vojny s Osmanskou ríšou. Počiatkové úspechy Žigmunda Bátoriho, sedmohradskeho kniežata, ktorý sa vymanol z područia osmanskej Porty, narazili na odpor Sikulov, ktorí tvorili jadro Bátoriho armády, lebo im nenavrátil slobody, ktoré požívali do roku 1562. Preto v Sedmohradsku nastal chaos. Ako píše E. Tarabčáková vo svojom článku „Bolo Uhorsko štítom kresťanstva proti Turkom? (3). Uhorsko rozdelené na štyri časti.“ [Kultúra: roč. 6 (2003), č. 22, s. 7.]:

„Ako v kráľovskom Uhorsku, tak i v Sedmohradsku už niekoľko desiatok rokov prebiehala reformácia a protireformácia. Platilo - 'Kto sa cíti byť Maďarom (etnickým), ten je kalvin.' Teda ná-

rodnosť a náboženstvo sa prekrývali (najmä v Sedmohradsku). A tak z pohľadu Maďarov vznikla hrádza: proti Turkom, proti katolíkom, proti Habsburgom, proti Nemcom, proti ortodoxii (teda proti Rumunom a Srbom). 'Menšia' hrádza vznikla aj proti luteránom (časť Nemcov a Slovákov) a samozrejme proti všetkým žoldnierom (Valónom, Španielom, Talianom, Čechom, Poliakov, atď.). Stále častejšie sa v maďarskom prostredí ozývalo 'Nemec horší ako Turk'. Aby to bolo ešte zložitejšie, príslušníci šľachty menili vierovyznanie 'ľahšie ako čokoľvek iné'. Napríklad prvé sedmohradske knieža Ján Žigmund zmenilo svoje náboženstvo štyrikrát. V Sedmohradsku bolo len málo šľachticov, ktorí by si ho nezmenili aspoň dva razy. Tak vlastne bolo veľmi ťažko vedieť, kto je kto, na ktorú stranu sa má postaviť a proti komu má nastaviť svoj štít. K tomu všetkému situáciu zhoršoval fakt, že knieža Žigmund Bátorí 'sa pred očami menil na nevyspytateľného psychopata'.“

EMIL VONTORČÍK

Islam v zápase s Habsburgovcami

V atmosfére všeobecnej nespokojnosti dal kráľ Rudolf II. zvolat' snem. Na sneme kráľa zastupoval jeho brat, arcivojvoda Matej. Účastníci snemu predniesli množstvo požiadaviek, medzi iným protestanti požadovali úplné zrovnoprávnenie s katolíkami.

BOČKAJOVE POVSTANIE

Narastal aj počet sedmohradskeho emigrantov, ktorí po neúspešnom Šékeliho povstaní ušli na turecké územie a čakali tam na vhodnú príležitosť obnoviť za pomoci Turkov sedmohradske kniežatstvo. V roku 1604 sa im podarilo získať aj Bočkaja. Keď sa cisár dozvedel o spojení Osmanskej ríše s emigrantmi, prikázal zhabať Bočkajove majetky. A tak sa Bočkaj dočkal príležitosti otvorene vystúpiť proti Viedni, hoci nie tak dávno bol ešte stúpencom Rudolfa II. Dňa 15. októbra 1604 porazil so svojim trojtisícovým vojskom časť vojska cisárskeho generála Barbiana Belgiojosa. Zanedlho sa zmocnil Košíc a urobil si tam hlavný stan.

V jeho vojsku začal prevažovať počet šľachticov, ktorí odmietali bojovať po boku veliteľov hajdúskych a tureckých oddielov, ktorí sa dopúšťali veľkých krutostí a drancovania. Bočkaj musel ustúpiť požiadavkám šľachty, a aby si udržal podporu, dal popraviť vodcu hajdúchov Blažejka Lipaja. Potom vymenoval nových šľachtických veliteľov svojho vojska na čele s Valentínom Drugetom. 21. februára 1605 zvolila šľachta Bočkaja za knieža Sedmohradska a v apríli 1605 na sneme v Serenči za knieža Uhorska. Posol sultána Gabriel Betlen odovzdal Bočkajovi menovací dekrét, ktorým ho sultán menoval za sedmohradske knieža a odovzdal mu aj vládarske symboly.

Vo svojom ťažení na severozápad Bočkajovi povstanci čoskoro obsadili Banskú Bystricu, Kremnicu a stredoslovenské banské mestá. Ich obyvatelia, hoci boli protestanti, ako Nemci viac inklinovali k cisárskemu dvoru a očakávali od neho pomoc. V Banskej Bystrici horné mesto vyplenili a podpálili v apríli 1605. Boli zničené aj povrchové banské a hutné zariadenia. Škody na banských zariadeniach, ktoré sa nachádzali mimo mestských areálov, spôsobili povstalecké vojská aj v okolí Banskej Štiavnice a Kremnice. Takisto plienili nechránené dediny a menšie mestečká. V máji až júli ovládli Trenčín, Nitru, Trnavu a nakoniec celé západné Slovensko s výnimkou Bratislavy. Bočkajove vojská sa dostali až na južnú Moravu a do Rakúska, kde plienili dediny a mestečká. Česko a moravské vojská podnikli preto odvetný útok (viď českí historici J. Polišenský a J. Hrubec).

Keď sa Bočkaj zmocnil Nových Zám-

kov, Levíc, Novohradu a Ostrihomu, stal sa pánom Sedmohradska s tromi príľahlými stolicami. Sultán bol spokojný, pretože Bočkaj výrazne oslabil Viedeň: viazal vojenské sily, jeho vojská drancovali krajinu a narušili aj banskú činnosť, ktorá prispievala ťažbou farebných kovov aj k financovaniu cisárskej armády a vedeniu vojny. Na Rákošskom poli veľký vezír z poverenia sultána odovzdal Bočkajovi meno vanie za kráľa Uhorska, čo pravda, Bočkaj neprijal.

Úspechy Bočkaja prinútili Viedeň k vyjednávaniu (a to sa bude opakovať pri každom ďalšom povstaní). Nebolo financii, ktoré pohltila päťnásťročná vojna s Turkami, takže aj Viedeň bola naklonená mierovému rokovaniu, ktoré bolo zavŕšené vo Viedni 23. júna 1606. Bočkajovi bola priznaná vláda nad Sedmohradskom, Satumarskou, Berežskou a Ugočskou stolicou, s tým, že stolice po jeho smrti mali pripadnúť naspäť Kráľovskému Uhorsku. Uhorské stavy mali potvrdené svoje výsady, o čo im najviac išlo: mohli obsadiť úrad palatína a

G. Thurzom, podporovali Betlena. Viedeň musela ustúpiť a Betlena akceptovať ako panovníka Sedmohradska (1615).

Medzičasom kráľ Matej II. zomrel a na uhorský trón nastúpil Ferdinand II. (1619-1637). Nový panovník dostal do vienka neposlušné Čechy a Tridsaťročnú vojnu (1618-1648), čo ešte viac oslabilo sily Habsburskej monarchie. Bol nutný kompromis aj s Betlenom. Betlen využil ako prvý situáciu, v ktorej sa ocitli Habsburgovci, a posilnený vypuknutím českého stavovského povstania vystúpil v lete 1619 vojensky proti Viedni s vojskom, pozostávajúcim väčšinou z naverbovaných hajdúchov a sedmohradskeho Sikulov. Za podpory niektorých významných uhorských protestantských magnátov v auguste vpadol na východné Slovensko, porazil Drugetove vojsko a začiatkom septembra 1619 obsadil Košice, kde ho jeho prívrženci zvolili za hlavu Uhorska a ochrancu nekato-lickeho náboženstva. Odtiaľ postupoval so svojou armádou, ktorá sa medzičasom rozrástla, cez Spiš, Liptov a juhosloven-

ské stolice smerom na západ a za niekoľko týždňov obsadil Fiľakovo, stredoslovenské banské mestá, Levice, Nové Zámky, Trnavu a dokonca aj hlavné mesto Kráľovského Uhorska - Bratislavu. Na Bratislavskom hrade odovzdal Betlenovi palatín Žigmund Forgáč kráľovskú korunu. Betlen sa potom s vojskom spojil s českými a moravskými stavmi pod vedením J. M. Thurna a postupoval spolu s nimi na Viedeň. Keď však na východné Slovensko vpadol Juraj Druget so svojim vojskom poľských žoldnierov, prinútil Betlena k ústupu od Viedne, čo sa mu aj veľmi hodilo, pretože proti Viedni nemal dost' síl. Na zasadnutí Uhorského snemu v novembri a decembri 1619 v Bratislave Betlen prijal titul kniežata a gubernátora Uhorska. Toto uznanie z taktických príčin aj Ferdinand II. a uzavrel s Betlenom prímerie do konca septembra 1620. Na ďalšom sneme v Banskej Bystrici v auguste 1620 sa Betlen dal zvoliť so súhlasom Turkov za uhorského kráľa, ale nedal sa korunovať, aby si nechal otvorené zadné dverka na rokovanie s Habsburgovcami. Opäť sa tu deklarovala úplná náboženská sloboda, potvrdili sa uznesenia žilinskej a spišskopodhradskej synody, jezuiti a Peter Pazmáh boli vypovedaní z Uhorska. Katolíckej cirkvi sa priznali iba tri biskupstvá v Nitre, Rábe a Jágri. Majetky katolíckej cirkvi pripadli Betlenovi a z nich získal nové finančné zdroje na platenie vojska, s ktorým mohol rozvinúť nové boje.

Počas Betlenovho povstania sa stredoslovenské banské mestá stávali k nemu pozitívnejšie. Betlen sa na jednej strane snažil povzniesť banskú produkciu, ale na druhej strane raboval zásoby drahých kovov a medi. Okrem toho presídli do Sedmohradska niekoľko stoviek baníkov, 20 minciarov z Kremnice a ďalších banských odborníkov aj s rodinami v rokoch 1620 - 1622. Odviezol aj časť banských zariadení, ktoré sa dali demonstovať. Betlen svoju moc staval na armáde, ktorá pozostávala predovšetkým z naverbovaných žoldnierskch a hajdúskych vojsk.

Počas Betlenovho povstania sa stredoslovenské banské mestá stávali k nemu pozitívnejšie. Betlen sa na jednej strane snažil povzniesť banskú produkciu, ale na druhej strane raboval zásoby drahých kovov a medi. Okrem toho presídli do Sedmohradska niekoľko stoviek baníkov, 20 minciarov z Kremnice a ďalších banských odborníkov aj s rodinami v rokoch 1620 - 1622. Odviezol aj časť banských zariadení, ktoré sa dali demonstovať. Betlen svoju moc staval na armáde, ktorá pozostávala predovšetkým z naverbovaných žoldnierskch a hajdúskych vojsk.

Počas Betlenovho povstania sa stredoslovenské banské mestá stávali k nemu pozitívnejšie. Betlen sa na jednej strane snažil povzniesť banskú produkciu, ale na druhej strane raboval zásoby drahých kovov a medi. Okrem toho presídli do Sedmohradska niekoľko stoviek baníkov, 20 minciarov z Kremnice a ďalších banských odborníkov aj s rodinami v rokoch 1620 - 1622. Odviezol aj časť banských zariadení, ktoré sa dali demonstovať. Betlen svoju moc staval na armáde, ktorá pozostávala predovšetkým z naverbovaných žoldnierskch a hajdúskych vojsk.

POVSTANIE JURAJA I. RÁKOCHIA

Juraj Rákoci utkvél v pamäti katolíckej verejnosti Slovenskej republiky v súvislosti so svätorečením troch košických mučeníkov pápežom Jánom Pavlom II. pri návšteve Slovenska v roku 1995. Išlo o troch katolíckych duchovných, a to: ostrihomského kanonika Marka Križana (pôvodom Chorvát) a dvoch jezuitských kazateľov Š. Pongráca (Maďar) a Melchiora Gradzieckeho (Poliak), ktorí boli krutým spôsobom zavraždení hajdúchmi, ktorým velil práve Juraj Rákoci v dobe, keď Gabriel Betlen opanoval Košice. V maďarskej literatúre Mark Križan sa uvádza ako Kőrösi Mark a Melchior Gradziecki ako Grodecz Menyherzt.

Nieto divu, že po smrti Gabriela Betlena chopil sa iniciatívy v protihabsburskom odboji Juraj Rákoci, ktorý bol v službe Betlenovi v tomto odbore zbehlý. Už za čias Zápoľského a Verböcchio sa po porážke Dózovho povstania uhorská šľachta ešte väčšmi upevnila svoju súdržnosť bez ohľadu na to, kto

ské stolice smerom na západ a za niekoľko týždňov obsadil Fiľakovo, stredoslovenské banské mestá, Levice, Nové Zámky, Trnavu a dokonca aj hlavné mesto Kráľovského Uhorska - Bratislavu. Na Bratislavskom hrade odovzdal Betlenovi palatín Žigmund Forgáč kráľovskú korunu. Betlen sa potom s vojskom spojil s českými a moravskými stavmi pod vedením J. M. Thurna a postupoval spolu s nimi na Viedeň.

Keď však na východné Slovensko vpadol Juraj Druget so svojim vojskom poľských žoldnierov, prinútil Betlena k ústupu od Viedne, čo sa mu aj veľmi hodilo, pretože proti Viedni nemal dost' síl. Na zasadnutí Uhorského snemu v novembri a decembri 1619 v Bratislave Betlen prijal titul kniežata a gubernátora Uhorska. Toto uznanie z taktických príčin aj Ferdinand II. a uzavrel s Betlenom prímerie do konca septembra 1620. Na ďalšom sneme v Banskej Bystrici v auguste 1620 sa Betlen dal zvoliť so súhlasom Turkov za uhorského kráľa, ale nedal sa korunovať, aby si nechal otvorené zadné dverka na rokovanie s Habsburgovcami. Opäť sa tu deklarovala úplná náboženská sloboda, potvrdili sa uznesenia žilinskej a spišskopodhradskej synody, jezuiti a Peter Pazmáh boli vypovedaní z Uhorska. Katolíckej cirkvi sa priznali iba tri biskupstvá v Nitre, Rábe a Jágri. Majetky katolíckej cirkvi pripadli Betlenovi a z nich získal nové finančné zdroje na platenie vojska, s ktorým mohol rozvinúť nové boje.

Po víťaznej bitke na Bielej hore 8. novembra 1620 cisársky dvor sa ocitol v prieznivejšej situácii a chcel zúctovať aj s povstalcami. Dôsledkom porážky českých stavov na Bielej hore bolo aj to, že Betlen začal pomaly strácať pozície na západnom Slovensku. Príčinná sa o to armáda generála Buquoya, ktorá začiatkom mája obsadila Bratislavu, Nitru a koncom mesiaca obliehala Nové Zámky. Začiatkom júna ďalšia časť cisárskej armády pod vedením Štefana Pálfiho a Petra Koháriho dobýjala stredné Slovensko a zaujala územie medzi Hronom a Ipľom s pevnosťami Fiľakovo a Sečany, a mestami Krupina a Brezno. Betlen v Košiciach narýchlo zhromaždil vojsko, porazil Štefana Pálfiho pri Zvolene a opäť si otvoril cestu na západné Slovensko, kde Buquoy v tom čase obliehal pevnosť Nové Zámky. Tam 10. júla 1621 porazil cisársku armádu, pričom v bitke padol aj veliteľ cisárskych vojsk generál Buquoy. Betlen sa tak znovu mohol zmocniť Trnavy a ku koncu roka aj Nitry. Povstanci sa dostali aj na územie Moravy.

Turci využívajúci povstanie vo svoj

komu slúžil. V roku 1630 sa Juraj I. Rákoci stal sedmohradským kniežatom a začal spolupracovať so Švédmi, ktorí sa stali významnými súpermi Habsburgovcov v tridsaťročnej vojne. Avšak skôr, než mohol niečo v tomto smere podniknúť, švédsky kráľ Gustáv Adolf v decembri 1632 padol. Preto sa Rákoci venoval zatiaľ potlačeniu sedliackeho povstania Petra Čápara, ktoré vypuklo v Potisi v rokoch 1631 - 1632 a rozšírilo sa aj na východné Slovensko. V tom bola uhorská šľachta zbehlá.

Prof. V. Bartl uvádza príklad o tom, aké bolo postavenie poddaných v čase pred vypuknutím povstania Juraja I. Rákociho z korešpondencie medzi budínskym vezírom Hasanom pašom a palatínom Mikulášom Esterházim z roku 1631. Keď Esterházi obvinil Turkov, že naviedli poddaných k vzburе v okolí Jágru a mesta Sikso (Szikszó), budínsky vezír mu briske odpovedal: „Zamyslite sa, akým útlakom chudáci trpeli a ako ste ich sužovali, keď opustili svoje domy a sídla... a hoci sú to vaši súverci, opustili vás a považovali za láskavosť hľadať útočisko u Turkov a smieť ich požiadať o pomoc“.

Poddaný ľud bol naozaj v týchto časoch v bezvýchodiskovej pozícii, do ktorej ich dostali priamo i nepriamo protihabsburské povstania. Cisárske žoldnierske vojsko, vysielané proti povstalcum, rabovalo. Povstalci ich zatlačili k ústupu a rabovali tiež. Tak tomu bolo aj v roku 1644 a preto sa poddaní zo Spiša, Šariša, Gemera a Turca postavili na odpor najsilnejšie proti cisárskemu vojsku a potom proti hajdukom Juraja Rákociho. To isté sa udialo v júni a júli 1645 v oblasti Malých Karpát. Juraj Rákoci vraj priznal, že v júli 1645 mu poddaní spôsobili väčšie škody a straty na ľudoch ako cisárske vojsko a na južnom Slovensku ustupujúcich Rákociovcov „rúbali až po Rimavskú Sobotu“. V Potisi a východnom Slovensku malo Rákociho povstanie väčšiu podporu miestneho obyvateľstva.

Mier podpísaný v Linzi 24. augusta 1645 zabezpečil Rákociu ponechanie siedmich východouhorských stolíc do doživotnej držby, z ktorých dve (Satumarská a Sabolčská) mali zostať aj jeho nástupcovia. Namiesto dvoch sliezskych kniežatstiev získal hrad Tokaj. Uhorským protestantom zaručovala línecká mierová zmluva úplnú náboženskú slobodu, vzťahujúcu sa aj na poddaných. To bola jediná výhoda, ktorú získali poddaní počas povstania Juraja I. Rákociho.

POVSTANIE JURAJA II. RÁKOCIHO.

Aj syn Juraja I. Rákociho, Juraj II. mal vysoké ambície. Keď v roku 1648 zdedil po otcovi kniežací trón, zatúžil podobne, ako svojho času Ján Zápoľský, po kráľovskej korune, a keď v Kráľovskom Uhorsku nebola taká možnosť, obrátil zrak na korunu poľskú. S veľkým sedmohradským vojskom a naverbovanými rumunskými a kozáckymi jednotkami vtrhol do Poľska. Dobil nielen Krakov, ale neskôr aj Varšavu. Vtedy sa však karta začala obracať, pretože sedmohradskí vojaci veľmi kruto zaobchádzali s poľským obyvateľstvom. Preto keď ho opustilo valašské a kozácke vojsko, poľská armáda ho dostala do úzkych. Skazu dokončili Tataři a veľa vojakov skončilo na Kryme. Pretože Juraj II. Rákoci uskutočnil tento podnik bez súhlasu sultána, ten poslal do Sedmohradská veľkú armádu, ktorej padlo za obeť mnoho obyvateľstva a mnoho bolo odvlečených do zajatia a zotročených v zmysle islamského práva. A to ešte nebol koniec smutného dobrodružstva Juraja II. Rákociho. Ten sa snažil o to, aby zostal aspoň kniežatom, keď už nemohol byť kráľom. Ale v máji roku 1660 budínsky pašá Ahmed Sajdi na príkaz Veľkého vezíra Mehmeda Köprülüho, pri Sasfeneši (maď. Szaszfenés) porazil armádu Juraja II. Rákociho. Ťažko zranený

knieža za niekoľko dní zraneniam podľahol. Veľká Porta potom celú východnú časť Sedmohradská (tzv. Partium) s najsilnejšou pevnosťou Varadín začlenila do Osmanskej ríše.

DOPAD PROTIHABSBUKSKÝCH POVSTANÍ NA ÚZEMIE SLOVENSKA

Ak máme na záver tejto kapitoly hodnotiť stavovské povstania od Š. Bočkaja počnúc po Juraja I. Rákociho, všetky sa odohrávali na území Slovenska. (Povstanie Juraja II. Rákociho sa odohrávalo na území Poľska a Sedmohradská). Už táto skutočnosť nasvedčuje, že z hľadiska vtedy žijúceho slovenského etnika na území Horného Uhorska, ktoré tvorilo podstatnú časť Kráľovského Uhorska v rámci Habsburskej monarchie (Dolné Uhorsko, zhruba dnešné Maďarsko, bolo v tom čase súčasťou Osmanskej ríše) nemôžeme hodnotiť protihabsburské rebélie ináč, než negatívne. Naši predkovia niesli hlavné bremeno týchto vojen, pretože každý stavovský odboj začínajúci v Sedmohradsku, smeroval na východné Slovensko, a odtiaľ povodím Váhu a na juhu kopirujúcu aktuálne rozhranie s Osmanskou ríšou smerovali na západ k Bratislave a k moravským hraniciam. Aktívnymi účastníkmi bola nielen sedmohradská uhorská šľachta, ale aj šľachta z neokupovaného Kráľovského Uhorska, v ktorej prevažovala šľachta maďarského etnika, pretože pred tureckým záborom odišlo na sever veľké množstvo dolnozemnej šľachty. Poddaní nie, pretože boli viazaní k pôde - živiteľke. Okrem toho je všeobecne známe, osmanské impérium na podmanených územiach bolo voči poddaným (raja) tolerantné a vytváralo pre nich poväčšine priaznivejšie podmienky na život, než predtým vlastní zemepáni. Vyplyva to už len z toho prostého faktu, že poddaní na Dolnej zemi ako príslušníci Osmanskej ríše neboli vystavení dvojitému zdaneniu a priam ožobračovaniu, ako vidiecke obyvateľstvo Slovenska v širokom páse tureckého pohraničia, kde od nich vyžadovali dane a robotu nielen vlastní zemepáni, ale aj velitelia susedných osmanských sandžakov. Po druhé, všetky ťaženia povstaleckých a cisárskych armád územím dnešného Slovenska boli spojené s rabovaním. Ak povstalecké jednotky podporovali turecké a tatárské jednotky, čo sa dialo pravidelne pri vojnách, obyvateľstvo hynulo pri tureckých a tatárskych vpádoch a bolo odvliekané do otroctva.

Trpeli aj hornouhorské mestá. Ako príklad možno uviesť dva katastrofálne požiare Trnavy v rokoch 1666 a v roku 1683, kedy bola ohrozená ďalšia existencia mesta. Objektom obzvlášťnej pozornosti ako osmanských Turkov, tak aj povstalcov (Š. Bočkaj, G. Betlen) boli najmä banské mestá. Jediné uhorská šľachta aj v Kráľovskom Uhorsku snažila sa prežiť príkoru doby s čo najmenšou újmou a pomáhala jej k tomu jej tradičná stavovská súdržnosť, ako na to poukazuje V. Bartl: Bola to „vzájomná majetková a rodinná prepojenosť uhorskej šľachty, ktorá bránila tomu, aby počas stavovských povstania stála proti sebe v nezmieriteľných táboroch... Kým, (napríklad) František Forgáč (1560 - 1615) bol po štúdiách v Ríme zanieteným stúpencom rekatolizácie a dosiahol hodnosť ostrihomského arcibiskupa, známa je napr. trnavská synoda roku 1611 pod jeho vedením, jeho brat neskorší palatín Žigmund Forgáč stál na opačnej strane barikády. Pôvodne bol evanjelik, potom konvertoval, pričom sa o mierové rokovania s Bočkajom. Počas Betlenovho povstania hral dvojakú úlohu. V októbri 1619 vydal povstalcum Bratislavu a odovzdal Gabriellovi Betlenovi uhorskú kráľovskú korunu uloženú na Bratislavskom hrade. Z príkazu Betlena zvolal

snem do Banskej Bystrice, ale znovu intrigoval proti Betlenovi, chcel prekaziť jeho voľbu za uhorského kráľa. Ešte predtým dal zatknúť Jána Jessenia, ktorý bol vyslancom českých stavov a vydal ho Viedni. Po roku 1621 viedol delegáciu povstalcov na mierových rokovaniach v Hainburgu, potom sa priklonil k cisárovi. Katolík Pavol Esterházi (1635 - 1713) bol od roku 1681 palatínom a zastupoval cisára na šopronskom sneme. Pritom bol švagrom Imricha Tököliho.“

Je veľkým paradoxom celého 17. storočia, keď bola Európa v rozklade pod tlakom vnútorného napätia (kríza cirkvi, tridsaťročná vojna a francúzsko-rakúsky konflikt) a expanzie islamu do Strednej Európy, práve vtedy v Kráľovskom Uhorsku, ktorého jadrom bolo hlavne územie dnešného Slovenska, sa zakladajú dve univerzity: v Trnave a v Košiciach.

Od vpádu osmanských Turkov do Európy a osudnej bitky v roku 1526 pri Moháči, dolné Uhorsko (terajšie Maďarsko) vlastne prestalo existovať. Táto skutočnosť zásadne ovplyvnila aj postavenie Horného Uhorska, teda Slovenska: s presunom cirkevných a iných duchovných a správnych centier do západnej časti Slovenska, podstatne vzrástol hospodársky a spoločenský záostoj miest na území Slovenska. Do popredia vystúpili najmä mestá Trnava, Bratislava a na východe Košice. V roku 1530 sa Bratislava stáva sídlom Uhorskej miestodržiteľskej rady (Consilium locumtenentiale Hungaricum). V roku 1531 bola pred Turkami do Bratislavy prenesená Uhorská kráľovská komora. V rokoch 1536 až 1848 stala sa Bratislava, ako hlavné mesto krajiny, sídlom Uhorského snemu, zatiaľ čo Budín sa stal sídlom tureckého vezľetu po pričlenení k Tureckej ríši.

Podobne rástol aj význam slobodného kráľovského mesta Trnava. V roku 1543 sa stáva sídlom arcibiskupstva po jeho presunutí z Ostrihomu, v roku 1577 začína v Trnave pôsobiť tlačiareň Mikuláša Tegldího. Čo je však najdôležitejšie pre proces slovenského obrodovania je skutočnosť, že v roku 1635 sa Trnava stáva sídlom univerzity. Zaslúžil sa o to kardinál Peter Pazmáň, jedna z najväčších postáv staroslovenského rodu Hont-Poznanovcov, ako to doložil prof. Jozef Šimončič (ŠIMONČIČ, Jozef: Slovo na záver. In: Bitsky, István: Petrus Cardinalis Pazmany, Archiepiscopus Strigoniensis. Preložili Ladislav Tóth a Alžbeta Hološová. Trnava: Trnavská univerzita, 2010, s. 235.). Spolu so svojim odchovcum Jurajom Pohroncom zo Slepčian, ostrihomským arcibiskupom, palatínom a diplomatom patria k najvplyvnejším osobnostiam Kráľovského Uhorska i cisárskeho dvora vo Viedni. Sú iniciátormi veľkého duchovného pohybu v Kráľovskom Uhorsku v 17. storočí.

Pokiaľ ide o protihabsburské povstanie, tie samé o sebe nepriinesli pokrok v žiadnej oblasti a nič nevyriešili. Historici vidia pozitívum ich nepriameho vplyvu na národné uvedomenie jednotlivých etnik, vrátane Slovákov, čo sa prejavilo hlavne v živote miest a v snahe o rovnoprávne zastúpenie v správnych orgánoch všetkých troch hlavných národností: slovenskej, nemeckej a maďarskej. Stavovské rebélie mohli vzniknúť a rozširovať sa len preto, že mali základňu v Sedmohradsku pod patronátom Osmanskej ríše a že sa šíрили na území Kráľovského Uhorska v susedstve s tureckým územím, odkiaľ prichádzala finančná, morálna a najmä vojenská pomoc. Po celé 17. storočie turecká karta znamenala najväčší tromf povstalcov v zápase a v rokovaniach s Habsburgovcami.

Fakt, že všetky stavovské povstania si okrem zachovania šľachtických slobôd vytýčili požiadavku náboženských slobôd pre protestantov, ešte neznamena, že ju chceli dopriať aj svojim nepriateľom - katolíkom. Arcibiskup Peter Pazmáň vyvi-

nul veľké, súčasným jazykom povedané, systémové úsilie v zameraní na rekatolizáciu obyvateľstva Kráľovského Uhorska. Použil tu istú zásadu, kedysi propagovanú protestantmi: Cuius regio, eius religio - Čie kráľovstvo, toho náboženstvo, obrátiac ju teraz proti nim. Začal tým, že postupne získaval najvýznamnejšie šľachtické rody späť do katolíckej cirkvi (Aponi, Báni, Baňani, Čáki, Esterházi, Forgáč, Homonnai [z Humenného], Ilešházi, Károli, Nádašdy, Rákoci, Turzovci, Vešeláni, Zrínski) a s nimi aj desaťtisíce poddaných. Preto protestanti na bratislavskom sneme v roku 1608, ako aj neskôr za G. Betlena roku 1620 požadujú vyhnúť P. Pazmáňa a jezuitov z Uhorska.

Tak či onak, ani jedno povstanie nevyriešilo náboženské pomery, pokiaľ pri Viedni spojené cisárske, ríšske a poľské vojská neporazili osmanskú armádu a neutralizovali vplyv Tekeliho povstania a kolaborácie s Veľkou Portou, ktorej nakoniec ostal verný až do smrti. Z toho vyplýva záver, že protihabsburské povstania boli predovšetkým bojom za šľachtické slobody, za nezdaniteľnosť šľachty, za udržanie poddanskej závislosti a za naplnenie osobných ambícií ich vodcov. Obyvateľstvu Slovenska, na ktorého území sa tieto povstania väčšinou odohrávali, priniesli len nesmierne utrpenie, biedu a rozvrat spoločnosti. Neprispejú k likvidácii feudalizmu, ale naopak, prispeli k jeho trvaniu v našich krajinách.

Siedmym pokračovaním náš seriál „Islam a stredná Európa kedysi a dnes“ končíme. Možno že niektorí čitatelia budú prekvapení, pretože sme nevyčerpali celú problematiku protihabsburských povstania, nehovoriac o historickej bitke pri Viedni roku 1683. Ešte v časovej postupnosti nasleduje Vešelániho spiknutie, Tekeliho povstanie a jeho otvorená účasť na ťažení proti Habsburgovcom pri obliehaní Viedne, ako aj posledný anachronický a neúspešný pokus rákociovského rodu vojsť do európskej histórie v osobe Františka II. Rákociho.

Napriek tomu robíme tak preto, že problematiku expanzie islamu do Európy snažíme sa vidieť v širokom historickom kontexte, tak ako to v posledných súborných prácach robil náš slovenský turkológ Vojtech Kopčan a ako to robia súčasní mladší slovenskí historici vo svojich populárno-vedeckých prácach na stránkach Historického revue.

Posledné protihabsburské povstanie Juraja II. Rákociho končí totiž v dobe, keď Osmanská ríša musela čeliť vnútorným nepokojom a vzbúram. Až sultán Murad IV. (1623-1640) sa ukázal ako schopný vládar. Počas jeho vlády a vlády jeho nástupcov: sultánov Ibrahima (1640-1648) a Mehmeda IV. (1648-1687) vyrástla osobnosť Mehmeda Köprülüho, ktorý sa 15. septembra 1656 stal Veľkým vezírom. Köprülüovci zastavili úpadok impéria a dovedli k novému vzopätiu síl a k čiastočnej zmene systému vlády drastickými opatreniami.

Nielen Habsburgovci a celá Ríšsko-nemecká ríša boli pod dvojím tlakom: na juhu zo strany vojbojnej Osmanskej ríše a zo severozápadu zo strany Francúzska. Podobne aj osmanské impérium bojovalo s malými prestávkami na dvoch frontoch: v Európe proti balkánskym štátom a po ich ovládnutí proti Habsburskej monarchii, ale na východe zase proti odstredivým silám vládných turkických kmeňov v Anatólii a neskôr proti mocnej perzskej ríši islamskej dynastie Saffjovcov v rokoch 1514-1639.

Boli si toho dobre vedomí aj európski panovníci a najmä pápežská diplomacia. Pápežský vyslanec kardinál Paul v rozhovore s ríšsko-nemeckým cisárom, španielskym Habsburgom Karolom V. (1519-1556) takto charakterizuje túto ošemetnú situáciu Európy: „Keby Všemohúci nez-

slal proti Veľkému Turkovi (sultánovi Sulajmanovi I., víťazovi v bitke pri Moháči) takého silného protivníka ako je perzský šach (Tahmásp I.), Európa a jej kresťanstvo by dávno uhynuli.“

Po smrti perzského šacha Abbasa I. Veľkého v roku 1629 podarilo sa slatánovi Muradovi IV. vtrhnúť do perzského impéria a dobyť Bagdad, ale oba nepriateľské islamské veľmoci boli také vyčerpané, že uzavreli mier v roku 1638 a tak si Osmani v Európe uvoľnili ruky a začali s prípravou nového merania síl s európskymi Habsburgovcami.

Ešte z jedného dôvodu sú pre nás Slovákov a susedné národy šesťdesiate roky 17. storočia prelomové. Čo znamenala porážka pri Moháči v roku 1526 pre celé Uhorské kráľovstvo, to znamenalo pre Slovensko (Horné Uhorsko) dobytie pevnosti Nové Zámky roku 1663 a vytvorenie osmanskej provincie na našom území v trvaní dvadsať rokov, až do historickej bitky pri Viedni v roku 1683. O dva roky neskôr cisárske vojsko 19. augusta 1685 dobylo aj Nové Zámky.

Historickou predohrou k meraniu síl pri obľahnuti Viedni bola veľmi dôležitá bitka pri Mogersdorfe na rieke Rába (pri Sv. Gottharde, maď. Szentgotthárd, na hraniciach Uhorska a Štajerska). Tu 1. augusta 1664 generál Raimondo Montecuccoli spolu s Wolfgangom von Hohenlohe, princim Leopoldom von Baden, kniežatom Georgom von Waldeck a veliteľom francúzskeho kontingentu kniežatom Jeanom de Coligny-Saligny na hlavu porazili osmanskú armádu, na čele ktorej stál veľký vezír Fazil Ahmed Köprülü (1635-1676). Mogersdorfská bitka ukázala prevahu európskej bojovej taktiky, kvalitnejšieho výzbroje i disciplíny západných armád. Bitka bola tiež medzníkom v tom zmysle, že si rakúski generáli a Viedenský habsburský dvor uvedomili, že aj v pozemnej vojne je možné spojitými silami Ríšsko-nemeckej ríše so schopnými veliteľmi osmanskú armádu poraziť. Okrem toho skúsenosti z vojen s Francúzskom a technologický pokrok vo výzbroji západných armád a systémový pokrok vo vedení boja naznačovali, že habsburské cisárstvo už disponuje ozbrojenými silami na vyššej úrovni a že sa vážne pripravuje na nové meranie síl s osmanským impériom. Dokázali to o necelých dvadsať rokov neskôr pri obľahnuti Viedni, keď porazili najväčšiu osmanskú armádu, akú sa podarilo Osmanom zhromaždiť v 17. storočí. Nielen že ju porazili, ale aj prinútili k trvalému ústupu nielen z rakúskych, ale aj z uhorských krajín. Historická bitka pri Viedni z 12. septembra 1683 znamenala prelomové víťazstvo Habsburgovcov nad osmanskými Turkami a naplnenie ich historického poslania, ako V. Kopčan na záver svojej knihy „Turecké nebezpečenstvo a Slovensko“, konštatuje: že „bez väčšej podpory a zásluh uhorskej šľachty uskutočnili dlhodobý projekt ekurópskej politiky - vytlačiť Turkov zo strednej Európy.“

Od druhej polovice 17. storočia sa tvorili dejiny a tvorila budúcnosť novej Európy aj na našom území. Opäť si dovolujem citovať V. Kopčana: „Na území Slovenska sa udiali všetky významnejšie udalosti uhorských dejín druhej polovice 17. storočia: vojna 1663-1664, potom bolo Slovensko popri Chorvátsku jedným z centier magnátskeho sprisahania, po jeho potlačení bolo miestom súdov a strediskom prenasledovania protestantov, kuruckých vpádov a pustošení a ďalej jadrom Thökölyho kniežatstva, vazalského štátu Osmanskej ríše. Počas obliehania Viedne tu bojovali povstalecké oddiely posilnené Turkami a pri Parkane v druhej bitke 9. októbra 1683 vybojovali spojenci poslednú spoločnú bitku.“

Teda, to sú dôvody, prečo druhej polovici 17. storočia chceme venovať zvláštnu pozornosť v budúcnosti samostatným seriálom pod názvom „Bitka pri Viedni a nová tvár Európy“.

KULTÚRA

Dvojtyždenník závislý od etiky
Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava.
Telefón 0903 846 313.

Vydáva FACTUM BONUM, spol. s r. o.,
Wolkrova 39, 851 01 Bratislava.

IČO: 35 734 710

Predseda redakčnej rady: Júlíus Binder – Šéfredaktor: TEODOR KRÍŽKA. – Cena jedného čísla je 1,50 € – Časopis vychádza každé dva týždne s výnimkou mesiacov júl a august. Ročne vychádza 21 čísel – Stánkový predaj: Mediaprint-Kapa, Pressegrasso, a. s. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a poštový doručovateľ Slovenskej pošty, alebo elektronicky na e-mailovej adrese: ganisinoval.renata@slpostas.sk. Objednávky do zahraničia vybavuje Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Uzbecká 4, P. O. BOX 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranična.tlac@slpostas.sk. –

Telefonické predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 – Registračné číslo: EV 757/08. – Prijímame iba príspevky napísané elektronicky vo formáte word, označené menom autora a graficky neupravené. Nevyžiadané rukopisy nevraciam. Stanovisko redakcie sa nemusí zhodovať s názorom autora – E-mail redakcie: kultura@orangemail.sk – internetová stránka a archív časopisu: www.kultura-fb.sk – Tento ročník vychádza s príspevkom Ministerstva kultúry SR. – ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

Porovnávajú vzťah okupácie a kapitulácie v II. svetovej vojne na príklade Talianska, Nemecka a Japonska, dochádza napríklad Eyal Benvenisti k záveru o podstatných rozdieloch v jednotlivých prípadoch. Prípady Talianska ponecháme bokom s ohľadom na to, že nešlo o okupáciu na báze kapitulácie, a ku kapitulácii samého Talianska nedošlo, a naopak došlo k jeho vystúpeniu z vojny, prímeriu a vyhláseniu vojny Nemecku.

V prípade Nemecka a Japonska veľmoci vopred vyhlásili politiku bezpodmienečnej kapitulácie. Jej dôsledky sa však lišili, ba nie je ani zrejme, nakoľko bezpodmienečnosť kapitulácie mala väzbu s aplikáciou princípu debellatio. Podľa Benvenistiho, Spojenci práve preto nastojili na bezpodmienečnej kapitulácii lebo sa chceli vyhnúť viazanosti Hagskou konvenciou, konkrétne jej čl. 42. Keďže ich primárnym vojnovým cieľom bola zmena režimu v Japonsku a Nemecku a výrazný zásah do ich ústavného zriadenia, odstránenie ich predvojnových inštitúcií a zákonov a nahradenie novými, takéto zásahy by boli v rozpore s medzinárodným právom, ak by sa mali riadiť čl. 42 Hagskej konvencie.

Dôsledkom kapitulácie je pravidelne vojenská vláda nad porazeným. Pritom však kapitulácia nutne nemusí byť dňom počiatku vojenskej vlády nad porazeným. V našom prípade tomu ani tak nebolo. Územie Slovenskej republiky bolo do 30. apríla obsadené sovietskou, rumunskou a československou armádou.

Sovietska armáda ustanovila na viacerých miestach svojich veliteľov, inde vznikali veliteľské štruktúry československé (napríklad rozličné vojensko-politické komisie na juhu Slovenska - na juh od hraníc vtedajšej Slovenskej republiky, kde v zásade nepôsobili revolučné národné výbory).

Kapitulácia slovenskej vlády do rúk americkej armády nemohla mať za dôsledok okupáciu, pretože k tej už došlo. Ak by dôsledkom kapitulácie aktu mal byť zánik Slovenskej republiky, potom by muselo ísť o kapituláciu bezpodmienečnú a navyiac v podmienkach debellatio.

V prípade japonskej kapitulácie sa výslovne japonský cisár a vláda podriaďujú spojeneckému veliteľovi, ktorý má právo nariadiť akékoľvek opatrenia na splnenie podmienok kapitulácie. V nemeckom prípade Spojenci stiahli na seba celú najvyššiu štátnu autoritu (všetky právomoci nemeckých štátnych orgánov) s výslovným dodatkom, že to neznamená anexiu Nemecka.

Ani debellatio Nemecka neznamenalo anexiu Nemecka, ale zánik jeho štátnych orgánov a prevzatie všetkých právomocí všetkých nemeckých štátnych orgánov vrátane súdov a miestnej správy/samosprávy, okupačnými mocnosťami. Za takýchto okolností samozrejme vzniklo v okupačných orgánoch právo zmeniť akýmkoľvek spôsobom ústavu Nemecka, keďže v sebe sústreďovali všetky práva všetkých štátnych orgánov Nemecka.

V Japonsku bola situácia odlišná - i tam široká právomocí spojeneckého veliteľstva bola rozsiahla - na rozdiel od Nemecka však zostala nedotknutá pozícia cisára ako hlavy štátu a súčasne ostala pracovať japonská vláda.

„Spor právnikov ohľadne „bezpodmienečnej kapitulácie“ sa sústreďuje na pojem debellatio. Vo všeobecnom chápaní debellatio, ktoré môže vzniknúť z „podrobenia“ odkazuje na situáciu, v ktorej strana konfliktu bola totálne porazená vo vojne, jej národné inštitúcie sa rozpadli, a žiaden z jej spojencov účinne nebojuje proti nepriateľovi v jej zastúpení. V takejto situácii sa porazený štát považuje za zaniknutý. (is considered not to exist any longer).“

S možnosťou straty suverenity prostredníctvom debellatio sa pokúšal vysporiadať prezident vo svojom poslednom rozhlasovom prejave 27. apríla 1945. Prezident v ňom zdôrazňuje, že prezident a jeho vláda naďalej fungujú a súčasne dáva v prejave aj najavo, že očakáva aj pokračovanie činnosti domáceho odboja proti okupačným jednotkám.

V čase obsadenia Slovenska hlavné štátne orgány boli presídlené do Rakúska a južného Nemecka, a súčasne s tým ďalej pôsobili ozbrojené sily SR, a to ako ich

velenie (evakuované MNO a HV HG) tak aj samotné jednotky zlúčené Domobrany a HG pod velením O. Kubalu. Nemožno tu teda hovoriť o dezintegrácii národných inštitúcií ani o debellatio (o čom svedčil aj následný odpor domácich ozbrojených síl - teda domáceho odboja, voči okupačným inštitúciám).

Ak by sa dezintegráciou národných inštitúcií malo na myslí prosto to, že miestne orgány moci nevykonávajú svoju moc, nebolo by rozdiel medzi okupáciou a debellatio, resp. vždy pri dovení okupácie celého územia boli zmarené účinky Hagskej konvencie o pozemnej vojne, a nemohla by existovať žiadna emigrantská vláda.

Kapitulácia dokument však výslovne spojencom podrobujú vládu politiku vlády Dr. Štefana Tisu. Teda kapitulujúca vláda mala predstava, že naďalej bude vykonávať svoju politiku, pod dohľadom alebo dozorom najvyššieho veliteľa spojeneckých vojsk v Európe.

Podobne kapitulácia dokument požaduje (tu nemá právneho významu či prejavom žiadosti je „prošba“) skupiny slo-

SLAVOMÍR JANČOK

Zdroje legitimacy štátnej moci na Slovensku v perspektíve dvadsiateho storočia

venských utečencov, a to najmä rodiny príslušníkov vládnych a štátnych orgánov (čo opätovne vyvracia debellatio).

Uvedený dokument bol prijatý, keďže bol podpísaný príslušným veliacim generálom americkej armády, a bol výrazným odklonom od praxe pri ktorej okupačné jednotky v Nemecku a Rakúsku prijímali iba čiastkové vojenské kapitulácie, nie však kapitulácie politické či všeobecné, takú kapituláciu malo v právomoci vrchné veliteľstvo. Práve preto udivuje, že vôbec s nejakou civilnou administráciou podpísaný americký generál rokoval a podpísal kapituláciu akt.

Omyl to byť napriek neskorším tvrdeniam nemohol, keďže vo všetkých prípadoch okupácie boli pripravované podrobné smernice a rozkazy pre jednotlivé veliteľské stupne, a je absurdné aby o svojich právomociach a ich ohraničení nemal vedomosť veliteľ práve XX. korpusu. Domnievam sa, že práve problém s viazanosťou kapituláčnými podmienkami potom Američanov viedol k odstúpeniu od predmetnej kapitulácie (čím inak dali najavo, že ju považujú za dvojstranný právny akt - čo je zrejme aj z toho, že hoci pôvodne ide o jednostranný akt formulovaný Dr. Š. Tisom, adresovaný gen. Walkerovi, následne bol podpísaný prijatí brig. gen. Collierom).

ČO NIE JE OBSAHOM KAPITULAČNÉHO AKTU

Udivujúce u skúseného právnika, akým bol dr. Štefan Tiso je, že dokument neobsahuje ani vyjadrenie splnomocnenia prezidenta pre dr. Štefana Tisa (ako napríklad u japonskej kapitulácie) ani neobsahuje žiaden odkaz na právne predpisy platné na Slovensku, ktoré by zverovali právomoc kapitulovať predsedovi vlády. Nepochybujem o tom, že dr. Tiso nebol odborníkom na medzinárodné právo, a v jeho rámci navyše na právo vojnové, avšak aspoň základnú predstavu o účinkoch kapitulácie a tiež o ústavných predpokladoch kapitulácie musel mať.

Kapitulácia akt dokonca nie je ani vykonaný v mene vlády v zbere, je vykonaný v mene samého predsedu vlády Š. Tisa, a podpísaný ďalšími osobami za slovenskú stranu skôr na spôsob svedectva, o čom svedčí aj podpis Tida J. Gašpara s titulom vyslanca.

Podľa platnej slovenskej ústavy mala vláda rozsiahle výkonné i nariadovacie právomoci, avšak k nim nemožno zaradiť právo zastupovať republiku navonok. Toto právo bolo členené medzi prezidenta a snem, pričom podľa § 3 úst. zák. č.

200/1944 Sl. zák. sa nevyžadoval počas brannej pohotovosti štátu súhlas snemu podľa § 24 písm. h) ústavy so zmluvami, ktorými sa ukladajú bremená štátu alebo občanom.

Ak budeme vychádzať z toho, že kapitulácia akt je taktiež zmluvou (čo môžeme dokumentovať na rakúsko-spojeneckom prímerí po I. svetovej vojne ale aj na japonskom kapituláčnom akte, kde výslovne prijíma Japonsko podmienky stanovené Postupimskou deklaráciou pričom si dovoľím upovedomiť, že zmluva nemusí mať formu písomnú na jednej listine, zmluvou je aj napríklad dohovor vo forme výmeny verbálnych nót), potom by sa - odhládnuv od úst. zák. č. 200/1944 Sl. zák. vyžadovalo aby s ňou vyjadril súhlas Snem a to preto, lebo ukladala bremená štátu i občanom - občanom najmä bremeno ich podriadenia cudzej moci (hoci len časti občanov, ktorí sa zdržiavali v Nemecku a Rakúsku - nešlo však o podrobenie sa nemeckým orgánom ale inej cudzej moci, osobitne nepriradené v situácii keď niekoľko dní predtým došlo k vyhláseniu nezávislosti Rakúska). Bre-

menzo sa ukladá i štátu, keď vláda prijíma princíp vlády ľuďom, z ľudu a pre ľud, ktorý z ústavy nevyplýva.

Mimo obmedzenia v § 24, písm. h) ústavy v znení úst. zák. 200/1944 Sl. zák., zahraničná politika bola ústavnou doménou prezidenta.

Podľa § 38, ods. 1) Ústavy SR: „Prezidentovi republiky prislúcha:

a) reprezentovať s'ta't navonok, prijímať a poverovať diplomaticky'ch za'stupcov, uzavierať medzinárodné' smluvy,

b) vyhlasovať stav brannej pohotovosti s'ta'tu a so su'hlasom snemu vypovedať vojnu a uzavierať mier.

Hoci súhlas snemu bolo treba len na úkon vypovedania vojny a uzavretie mieru, i v prípade ak by kapitulácia akt nebol potreboval súhlas snemu v zmysle § 24, písm. h) ústavy, predsedu vlády, odhládnuv od prípadného poverenia prezidentom (splnomocnenia, ktoré sa na úvod medzinárodných rokovaní - vrátane prijímania kapitulácie - bežne navzájom vymieňajú a strany sa uisťujú o ich obsahu a rozsahu) nemal právomoc podpísať kapituláciu.

Jediné otvorené dvierka pre legalitu kapitulácie ponecháva § 38, ods. 2 ústavy, ktorý určoval:

„Všetka moc vládna a výkonná, nakoľko ústavou nie je, alebo neskoršie vydanými zákonmi nebude výslovne vyhradená prezidentovi republiky alebo štátnej rade, príslúcha vláde.“

Je inak zaujímavé, že Dr. Štefan Tiso nepodpísal kapituláciu akt ako minister zahraničia, lež ako predseda vlády. To by poukazovalo, že nekonal na základe splnomocnenia prezidenta, ale práve s ohľadom na § 38, ods. 2 ústavy. Ten však v spojení s § 46 určuje, že vláda rozhoduje v zbere, ktorý sa môže uznášať ak okrem predsedu alebo jeho zástupcu je prítomná väčšina členov vlády. Pod kapituláčným aktom sú podpísaní predseda vlády Dr. Tiso, M. Pružinský, minister financií, G. Medrický, minister hospodárstva a A. Kočiš, minister školstva. Absentuje podpis ministra obrany Š. Haššika, ministra vnútra A. Macha a ministra dopravy a verejných prác L. Lednára. Teda sú podpísaní okrem predsedu vlády traja ministri. Kvórum v § 46 však nepredpokladá prostú väčšinu ale väčšinu členov vlády okrem predsedu alebo jeho zástupcu (ten, kto mal zasadnutiu predsedáť sa teda nezapočítaval do kvóra).

Ďalšou zarážajúcou skutočnosťou je menoslov podpisujúcich za slovenskú stranu. Dokument podpisuje Tido Gašpar,

označený ako vyslanec, povedzme že ako šéf Úradu propagandy.

Pritom ak si porovnáme znenie úst. zákona č. 200/1944, Sl. zák. s menoslovom členov vlády, pričom úst. zákon mali vykonať všetci členovia vlády preto ho i podpísali, boli členmi vlády okrem predsedu vlády Š. Tisa ešte Š. Haššik, A. Mach, M. Pružinský, G. Medrický, L. Lednár, A. Kočiš a Š. Ondruška. (nedosiahnuté kvórum tak ostáva 4+ predseda vlády).

Dodatočný politický súhlas prezidenta s aktom kapitulácie, spomínaný v Pamätiach K. Murína, je právne celkom irelevantný, nie tak pre dodatočnosť, ale pre veľmi vágny a sprostredkovaný prejav tohoto súhlasu.

Ďalšia zarážajúca obsahová absencia dokumentu je to, že neobsahuje vôbec vojenskú kapituláciu, napriek tomu, že v exile bol niekoľkotisícový kontingent domobrany a HG, ktorý podliehal MNO a prezidentovi ako najvyššiemu veliteľovi armády a HG, a navyše tieto oddiely boli v južných Čechách ešte v bojovom nasadení. Boli v bojovom nasadení voči prenikajúcej československej a sovietskej armáde, a treba zdô-

razniť, že SR nebola vo vojnovom stave ani s USA ani s Veľkou Britániou a to ani z hľadiska ústavného vyhlásenia vojny ani faktických bojových stretov.

Ohľadne kapituláčnej listiny môžeme napokon uzavrieť: Vydaná predsedom vlády v emigrácii, ktorá riadila efektívne iba svoj okruh spolupracovníkov a prostredníctvom MNO SR aj bojové jednotky, nezahŕňajúca vojenskú kapituláciu, a podpísaná ďalšími tromi členmi vlády v rozpore s formálnymi požiadavkami ústavy a to v odbore právomoci vyhradenej prezidentovi a snemu je táto listina politickou deklaráciou, ktorá mala za cieľ získať americkú ochranu pred nútenou repatriáciou s perspektívou vo formovaní emigračnej štruktúry anti-sovietskej. Táto politika mohla byť za daných okolností sovietsko-amerického spoločenstva iba neúspešnou, hoci treba uznať, že podpisujúci slovenskí zástupcovia ju viedli zrejme v dobrom úmysle.

Kapitulácia nemohla spôsobiť debellatio okrem iného aj preto, že sa americkej ani sovietskej moci nepodriadil práve bezprostredný okruh Ministerstva národnej obrany, na čele s ministrom Haššikom ale aj napr. štábnymi dôstojníkmi ako boli A. Matúš, A. Marčančuk či J. Parčan. Prví dvaja z nich spolupracovali následne s francúzskou a americkou tajnou službou a posledný dokonca bol vojenským poradcom F. Ďurčanského, kapitulácii sa nepodriadili odbojové organizácie napojené na F. Ďurčanského ani samotný minister obrany Haššik, čoskoro nato zakladajúci Úniu slovenských kombatanov. O viac než rok neskôr podpisuje prezident vo väzení v septembri 1946 niekoľko právnych hárkov papiera K. Murínovi s ústnymi inštrukciami ohľadne ich použitia. Ide o známy posledný dekrét prezidenta, o zriadení zastupiteľského zboru. Podľa K. Murína bola napokon ustálená zostava zboru v zložení K. Sidor, F. Ďurčanský, P. Pridavok, K. Murín a F. Tiso. Hoci personálny substrát zboru je zaujímavá otázka, nás väčšmi zaujíma znenie a účinky dekrétu.

Prezidentský dekrét ustanovuje zbor s oprávnením:

a) riadiť veci slovenského národa, b) viesť záležitosti Slovenského štátu, poťažne viesť boj za jeho uznanie.

Zor ustanovuje s odkazom na to, že je hatený vo výkone svojej funkcie a na obdobie, počas ktorého je v nej hatený, resp. pre prípad svojej smrti, až do času kedy slovenský národ vyvolí si svojich zákonitých zástupcov slobodnými voľbami v Slovenskom štáte.

Zmienka o slobodných voľbách ale aj

právomoc zboru riadiť veci slovenského národa prima facie odstraňujú politický monopol HSLS: pro futuro sa predpokladajú slobodné voľby a pro tempore sa právomoci národného reprezentanta kladú na kolektívny orgán direktoriálneho typu. Pritom dekrét sa od názvu Slovenská republika (od 21. júla 1939 do 15. septembra 1946) navracia k pojmu zo zákona o samostatnom slovenskom štáte z 14. marca 1939 a naznačuje tak možnosť zmeny republikánskej formy vlády (zbor pri svojich rozsiahlych právomociach mohol teoreticky vydať i novú ústavu).

Hoci sa k vytvoreniu zboru údajne staval priaznivo K. Sidor, vyslanec SR pri Svätej stolici, zbor v zložení v akom je menovaný prezidentom, nikdy nepôsobil. Dekrét bol síce vydaný v septembri 1946 avšak kuriér prezidenta sa s ním k adresátom dostal až v roku 1947.

Medzitým však K. Sidor pôsobenie legácie v Ríme ukončil, a navyiac, nezapojil sa ani do práce Slovenského akčného výboru (neskôr Oslobodzovacieho výboru) prof. F. Ďurčanského a ani verejne nevystupoval. Podobne - aspoň načas - utíchla činnosť bývalých diplomatických zástupcov SR u neutrálov v Švajčiarsku, Španielsku či Švédsku.

Rovnako sa medzitým (v niektorých prameňoch sa uvádza že už predtým v decembri 1945) s obdobným odôvodnením, že je prezident hatený vo výkone svojej funkcie, objavil ako pretendent na pôsobnosť štátnych orgánov Slovenský akčný výbor vedený prof. Ďurčanským.

Svoje oprávnenia spočiatku neodvzdával ale od prezidentského dekrétu, ale priamo z ustanovení ústavy, podľa ktorých predsedníctvom snemu malo právomoc urobiť potrebné opatrenia ak prezident bol hatený alebo jeho funkcia zanikla v čase, keď nebolo vlády (resp. keď sama bola hatená vo výkone funkcie) . Z vlády ostal v emigrácii iba Š. Haššik, čo mu v zásade neumožňovalo plniť funkciu vlády v zbere, a preto bolo dôvodné riešenie mimo pôdorysu vlády.

Ostáva len vyriešiť otázku, nakoľko dekrétom založený Zbor, Ďurčanského SOV alebo Sidorova na diplomatov vybudovaná SNRvZ predstavovali legitímne orgány Slovenského štátu . Pritom treba poznamenať, že priamo v svojom sprievodnom liste k Dekrétu K. Murín výslovne určuje, že prezident mal na myslí zbor početnejší. Predpokladom pre zodpovedanie otázky, je porovnanie účelu, obsahu a formy právneho úkonu a právnych skutočností, ktoré by mali pod jeho hypotézu dopadať. Pokiaľ ide o bianco podpis prezidenta, niet v práve dôvodu, prečo by nezáväzoval, pravda v rozsahu ústne oznámeného prejavu vôle. Nielen súkromnoprávny bianco podpis na znenie (kde sa vlastne ani nedá domáhať rozporu medzi jej vyplnením a vôľou podpisovateľa), ale aj (ne) podpis na československej deklarácii z októbra 1918 je dobrým príkladom.

Samú deklaráciu tu nepodpísal nik, hoci sú uvádzaní traja podpisovatelia Masaryk (v čase podpisu vo Washingtone, kde deklarácia bola spísaná avšak sídlom vlády a miestom podpisania je uvádzaný Paríž), Štefánik (od 12. októbra v Jokohame) a Beneš (v Paríži, kde však deklarácia pripravovaná nebola a nemohol ju tam tak ani podpísať lebo nemal pred jej komunikovaním Lansingovi ani jej záverečný koncept).

Isteže, politická deklarácia a právny úkon sú dve rozdielne veci. I tak však možno s úspechom stavať na tom, že prezidentskému dekrétu formálnoprávne nemožno vyčítať bianco podpis, berúc do úvahy skutočnosť, že bol dekrét pripravovaný v podmienkach, v ktorých nebolo možné tráviť čas právnym formulovaním. Práve stručnosť formulácie K. Murína svedčí o tom, že obsah dekrétu bol spísaný v súlade s obsahom rozhovoru s prezidentom, čoho prejavom je aj skutočnosť, že uvedený dekrét nerieši spôsob hlasovania ani rozšírenie či zánik funkcie v ňom, čo pritom sám Murín uvádzal aj v sprievodných listoch. Keby bol chcel mohol dekrét formulovať aj s takýmto podrobnými úpravami, keďže pociťoval potrebu ich úpravy, avšak uprednostnil dodržanie vyjadrenej vôle prezidenta ohľadne rozsahu úpravy. Tomuto zboru však nič nebránilo, aby si svoje pôsobenie upravil.

(Pokračovanie v budúcom čísle)